

NEPOTIZMUS A KARIÉRA KRÁĽOVSKÉHO ÚRADNÍKA V 17. STOROČÍ (MICHAL PARTINGER – RADCA A POKLADNÍK UHORSKEJ KOMORY Z POHLADU GENEALÓGIE)¹

FREDERIK FEDERMAYER

FEDERMAYER, Frederik. Nepotism and the Career of a Royal Official in the Seventeenth Century: Michal Partinger – Treasurer and Counsellor of the Royal Hungarian Chamber from a Genealogical Perspective. *Historický časopis*, 2021, 69, 1, pp. 49-82, Bratislava.

This study presents the life, career, and family connections of a senior official of the Royal Hungarian Chamber, Michal Partinger (†1686), a native of Pressburg (now Bratislava, Slovakia), which was then the capital of the Kingdom of Hungary. The primary aim of this study is to discuss nepotism at royal offices in the Kingdom of Hungary during the early modern period. It highlights the importance of genealogical and archontological research in its analysis of this phenomenon.

Key words: Royal officials. Early modern period. Genealogy. Archontology. Kingdom of Hungary.

DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2021.69.1.3>

V uhorských dejinách sprevádzali obdobie raného novoveku hlboké spoločenské zmeny. Mnohé sa dotkli aj vtedajších spoločenských elít. S príchodom novej vládnucej dynastie Habsburgovcov sa postupne menil charakter výkonu panovníckej moci v krajine. Panovnícky dvor, sídliači prevažne mimo kráľovstva vo Viedni, sa pri správe krajiny začal čoraz intenzívnejšie opierať o novozriadené kolektívne kráľovské úrady, ich riadiacich funkcionárov a neraz aj o ich odborných zamestnancov. V dôsledku toho sa osobitne v uhorskej metropole Prešporku začalo formovať, spočiatku nepočtetné, ale o to vplyvnejšie domáce uhorské kráľovské úradníctvo. V 17. storočí už tvorilo významnú a trvalú súčasť najvyšších elít kráľovstva.² Kráľovskí úradníci svojím osobitým spoločenským postavením a prepojením na panovnícky dvor len formálne splývali s uhorskou

- 1 Autor štúdie je pracovníkom Filozofickej fakulty UK v Bratislave. Výskum k štúdiu bol podporený projektom APVV – 150349 *Individuum a spoločnosť – ich vzájomná reflexia v historickom procese*.
- 2 Predbežný zoznam úradníkov pôsobiacich v Uhorsku počas 17. storočia: FALLENBÜCHL, Zoltán. *Állami (királyi és császári) tisztségviselők a 17. századi Magyarországon*. Budapest: Osiris, 2002, 377s. ISBN 963 200458 2.

nobilitou. Paradoxne medzi nimi spočiatku nachádzame len málo príslušníkov domáceho magnátskeho stavu a starých šľachtických rodov, o to viacej však potomkov nevýznamných armalistov a nobilitovaných mešťanov. Kariérne úspešní jednotlivci meštianskeho pôvodu sa mnohokrát presadili až do najvyšších postov v štruktúre kráľovských úradov a stávali sa dôležitými oporami panovníckej moci. Ich vplyv sa odrazil aj v spoločenskej akceptácii ich rodov.

Historický výskum spoločenských elít je v súčasnosti mimoriadne aktuálny. Dôležitú úlohu tu môže zohrať moderný archontologický, prosopografický a genealogický výskum, predovšetkým pri skúmaní úradníkov a úradníckych rodov.³ V kontexte skúmania úradníctva je dôležitá problematika objasnenia personálneho obsadzovania úradov, úradníckych kariér a kariérnych schém, ako aj vplyvu nepotizmu a osobných protekcií na tieto procesy. Tu však treba zohľadniť, že súčasný jednoznačne negatívny spoločenský pohľad na tento fenomén nemusí zodpovedať dobovému chápaniu, čo platí aj pre obdobie raného novoveku. Prioritná požiadavka zabezpečenia lojality voči panovníckej dynastii často v minulosti tieto rodové a príbuzenské protekcie spoluvytvárala a podporovala. Kontinuita v zastávaní dôležitých postov v lojálnych rodoch mohla totiž vernosť dvoru zabezpečiť v dlhodobom časovom priestore, nezávisle od doby panovania jednotlivých vládarov. Viedenský panovnícky dvor tento systém budoval nielen formou celej siete osobitných privilégií na dedičné posty v kráľovskej a krajinskej správe, ale aj istou slobodou pre vysokých krajinských hodnostárov a kráľovských úradníkov. Tým umožňoval obsadzovať posty, v im podriadených úradoch, osobami z ich príbuzenstva či dvorskej familiarity. Nepotistické tendencie samozrejme prekvitali aj v stoličnej, mestskej, zemepanskej správe a ďalších oblastiach ranonovovekej uhorskej spoločnosti. Táto problematika sa už dostala do pozornosti súčasnej historiografie. Viaceré práce predstavujú fenomén nepotizmu, resp. vplyvu rodinného vzťahov na personálne nominácie a kariérne postupy predovšetkým v prostredí najvyšších krajinských hodnostárov, stoličného úradníctva či mestských elít.⁴

3 Aktuálne trendy tohto typu výskumu v súčasnej slovenskej historiografii mapuje súbor štúdií s názvom *Archontologický výskum uhorských/slovenských dejín* publikovaný v ročenke Historického ústavu SAV: *Historické štúdie*, 47, Bratislava: Veda, 2013, s. 9 – 118. ISBN 978-80-224-1324-4.

4 JANURA, Tomáš. Nepotizmus v správe Liptovskej stolice. In *Historický časopis*, 2011, roč. 59, č. 3, s. 403 – 425. ISSN 0018-2575; TÓZSA-RIGÓ, Attila. A pozsonyi politikai elit a XVI. század első két harmadában. In *Fons*, 2007, roč. 14, č. 2, s. 187 – 277 (osobitne 224 – 232). ISSN 1217-8020; GUSZAROVA, Tatjana Pavlovna. A „telhetetlen“ Ebeczky. Egy 17. századi kamarai hivatalnok karrierjének története. In *Levéltári közlemények*, 2007, roč. 78, č. 1, s. 73 – 97. ISSN 0024-1512; DUCHOŇ, Michal. Mestské elity v Pezinku v ranom novoveku. In POSPECHOVÁ, Petra (ed.). *Bozen-Pezinok 1208 – 2008*. Pezinok, 2008, s. 99 – 106. ISBN

Problematiku utvárania komunity najvyššieho kráľovského úradníctva je nevyhnutné skúmať aj cez genealógiu. Tento výskum však treba koncipovať širšie, nielen cez zostavovanie tradičných genealogických tabuliek jednotlivých rodov, resp. genealogické spracovávanie agnátneho pokrvného príbuzenstva (tzv. pokrvnenstva, *consanguinitas*). Práve problém nepotizmu ukazuje na potrebu skúmať širšie príbuzenské prepojenia, teda aj cognátne príbuzenstvo (po praslici), švagrovské príbuzenské väzby (*affinitas*), adopcie či kmotrovstvo (krstní rodičia). Aj tu už výskum úspešne prebieha; v poslednom období boli publikované viaceré práce o rodoch kariérnych úradníkov z prostredia najvyšších kráľovských hodnostárov, ich dvorskej familiarity, stoličného, zemepanského či kráľovského úradníctva.⁵ Výskum by sme nemali obmedzovať len na šľachtické prostredie. Pomerne skoro medzi kráľovským úradníctvom nachádzame aj osoby a rody z miest, osobitne z prostredia mestských elít a mestských vzdelancov. Preto je dôležité hlbšie spoznať rody mešťanov, resp. nobilitovaných mešťanov. Osobitnú pozornosť treba venovať mestským elitám Prešporka, vtedajšej metropoly kráľovstva, v ktorej sídlili viaceré centrálné kráľovské úrady. Len pomerne ne-

978-80-970058-4-9; DUCHOŇ, Michal. Rodinné väzby v prostredí mestských elít na príklade Modry, Pezinka a Svätého Jura v rokoch 1600 – 1720. In *Forum historiae*, 2012, roč. 6, č. 1, 13s. ISSN 1337-6861. Dostupné online: <forumhistoriae.sk/documents/10180/29296/duchon> [cit. 2020-03-20]; FEDERMAYER, Frederik. Lippayovci zo Zomboru. Genealogický pohľad na vznik novej prohabsburskej aristokracie. In FEDERMAYER, Frederik a kol. *Magnátske rody v našich dejinách*. Bratislava: SGHS, 2012, s. 29 – 77. ISBN 978-80-970196-6-2; BRINDZA, Peter. *Trenčianska mestská elita a jej genealogické väzby v storočí stavovských povstaní*. Stropkov; Trenčín; Lysá p. Makytou: O. z. Slovenská spoločnosť a Peter Brindza v. n., 2015, 222 s. ISBN 978 809 713 96 12.

- 5 ČERVEŇOVÁ, Katarína. Juraj Meško starší – právny riaditeľ Oravského panstva. Príspevok ku genealógii Meškoviev v 17. storočí. In *Genealogicko-heraldický hlas*, 2012, roč. 22, č. 2, s. 3 – 11. ISSN 1335-0137; HAAS KIANIČKA, Daniel. Moje cesty za kremnickými Freiseisenovcami. In *Genealogicko-heraldický hlas*, 2019, roč. 29, č. 1 – 2, s. 12 – 19. ISSN 1335-0137; VEDRÖDY, Egon. Pavol Vedrödy († 1735) posledný bratislavský mincmajster a jeho rodina. In *WOCH*, 2014, roč. II., s. 6 – 25. ISBN 978-80-971577-1-5; PÁLFFY, Géza. Der Aufstieg der Familie Esterházy in die ungarische Aristokratie. In *Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland*, Band 128, Eisenstadt, 2009, s. 13 – 46. ISBN 9783854051718; PÁLFFY, Géza. Különleges úton a Magyar Királyság arisztokráciába: a Révay család a 16. században. In *Történelmi szemle*, 2009, roč. 51, č. 1, s. 1 – 20. ISSN 0040-9634; DOMINKOVITS Péter. Az állami pénzügyigazgatás és főúri szolgálat kettőssége. A kamarai hivatalviselő, főúri familiáris Rauch Dániel. In *A történettudomány szolgálatában tanulmányok a 70 éves Gecsényi Lajos tiszteletére*. Budapest; Győr, 2012, s. 95 – 106. ISBN 789637228346; FEDERMAYER, Frederik. Johann Ludwig Gössinger k. u. k. Schiff- und Brücken-Oberhauptmann in Ungarn. In *Adler*, Band 24. (XXXVIII.), 2007, č. 3, s. 109 – 114. ISSN 0001-8260; FEDERMAYER, Frederik. Marek Walticher (1603 – 1655) a jeho rodina. Kariéra prešporského mešťana v kráľovských a palatínských službách. In *Mesto a dejiny*, 2013, roč. 2, č. 2, s. 38 – 62. ISSN 1339-0163.

dávno sme upozornili, opäť cez genealogický výskum, na pozoruhodné a doteraz takmer neznáme početné kontakty medzi mestskými elitami Prešporka a Viedne počas 16. storočia. Kto by vôbec predpokladal, že v minulosti nastala situácia, aby dvaja súrodenci bratia stáli na čele oboch týchto dunajských hlavných miest, ako sa to ukázalo pri rode Lausser.⁶ Naopak v minulosti, keď sa genealógia využívala len minimálne, sa publikovalo aj mnoho nepresností. Autori často vychádzali len z rodových priezvisk a dôsledne nepreverovali rodový pôvod a príbuzenské prepojenia.⁷ Známy je prípad prešporských Partingerovcov, popredného rodu mestských hodnostárov i úradníkov kráľovských úradov, ktorých historici dlho považovali za jeden rod.⁸ Až genealogický výskum odhalil, že išlo o menovcov, dva rovnomenné rody žijúce v období raného novoveku v hlavnom meste Uhorska. Rozdeliť ich môžeme pomocou heraldiky na základe rozdielneho heraldického znamenia (erb s grifom, erb s jednorozcom).⁹

V tejto štúdií by sme chceli upozorniť na problematiku nepotizmu v prostredí uhorského kráľovského úradníctva cez vyššie spomínaných Partingerovcov (erb s grifom), a to na príklade biografie Michala Partingera (1613 – 1686), vysokého úradníka Uhorskej komory.¹⁰ Išlo o spoločensky úspešného mešťana, na ktorého kariére sú jednoznačne rozpoznateľné isté nepotistické zásahy z jeho najbližšieho rodinného prostredia. Tieto bolo možné odkryť a následne analyzovať až po detailnom genealogickom rozpletení jeho rodového a príbuzenského zázemia.

-
- 6 FEDERMAYER, Frederik. *Lausser: Príbeh meštianskeho rodu. Genealogická identifikácia náhrobnej dosky z krypty katedrály sv. Martina v Bratislave*. Bratislava: Vydavateľstvo Univerzity Komenského v Bratislave, 2016, s. 21 – 48. ISBN 978-80-223-4163-9.
 - 7 Pri staršej analýze prešporských mestských elit takto napríklad prišlo k zámene, resp. nesprávnemu stotožneniu nobilitovaného meštianskeho rodu Pongratz a hornouhorskeho zemianskeho rodu Pankráčovcov (Pongrácz). LEHOTSKÁ, Darina. Bratislavská mestská rada v 18. storočí a Slováci. In *Zborník FFUK – Historica, XXIX – XXX*. Bratislava, 1978 – 1979, s. 151 – 152.
 - 8 FALLENBÜCHL, Zoltán. A Magyar Kamara tisztviselői a XVII. században. In *Levéltári közlemények*, 1968, roč. 39, č. 2, s. 240 – 241; MIKÓ, Árpád – PÁLFFY, Géza. A pozsony Szent Márton-templom késő reneszánsz és kora barokk siremlékei (16. – 17. század). In *Művészettörténeti Értesítő*, 2002, roč. 51, č. 1 – 2, s. 153 – 154. ISSN 0027-5247.
 - 9 FEDERMAYER, Frederik. *Rody starého Prešporka. Genealogický rozbor a topografia mesta podľa súpisu z roku 1624*. Bratislava: Monada, 2003, s. 75. ISBN 80-968906-0-3; Rodu Partinger (erb s jednorozcom) sme sa podrobne venovali v inej našej štúdií: FEDERMAYER, Frederik. Gašpar Partinger († 1630). Osudy a kariéra kráľovského úradníka na prelome 16. a 17. storočia. In KLIMEKOVÁ, Agáta – AUGUSTÍNOVÁ, Eva (eds.). *Ján Jessenius. Slováci na panovníckych dvoroch*. Martin: SNK, 2012, s. 220 – 236. ISBN 978-80-89301-93-5.
 - 10 Zatiaľ jediná publikovaná podrobnejšia zmienka o jeho rode a osobnej biografii: Kol. autorov. *Šľachta Bratislavskej stolice. Series nobilium heraldicko-genealogický lexikón*. Bratislava: Agentúra Luigi, 2004, s. 307 – 308. ISBN 80-969027-0-9.

Dieťa z meštianskych pomerov

Michal Partinger sa narodil vo vtedajšej uhorskej metropole ako najmladší syn v starousadlej prešporskej meštianskej protestantskej rodine. Pokrstili ho 24. septembra 1613, jeho otcom bol Jakub Partinger, matkou Mária, rodená Raidtová.¹¹ Partingerovci patrili od 16. storočia, už počas dvoch predchádzajúcich generácií, k mestským elitám. Teda k miestnym rodom, ktoré nominovali svojich príslušníkov do mestského senátu a najvyšších postov v správe mesta. V Prešporku rod vlastnil viacero kamenných domov.¹² Michalov otec Jakub sa živil ako pomerne úspešný mäsiar a obchodník s dobytkom, dlhé roky pôsobil vo volenej obci mesta. V rokoch 1595 – 1596 vykonával post mestského komorníka. Treba tiež spomenúť, že bol aktívnym a angažovaným evanjelikom. Dokonca sa osobne zúčastnil viacerých mestských delegácií (1607), ktoré vo Viedni u arcivojvodu Mateja vyjednávali v záležitosti odvolaného mestského evanjelického farára.¹³ Ak by sme vychádzali len z tohto zjednodušeného pohľadu na rodinu Michala Partingera, nič nenasvedčovalo, že by toto dieťa malo akékoľvek rodinné predpoklady na úspešnú kariéru v kráľovských službách. Osobitne nie v Uhorskej komore, kde sa zamestnávali osoby predovšetkým šľachtického pôvodu a katolíckeho vierovyznania.

Systematický a zacielený genealogický výskum však ukázal iný obraz príbuzenstva tohto mešťana. Rod Partingerovcov síce skutočne patril k popredným protestantským meštianskym rodom, no ukázalo sa, že mal aj početné kontakty v cisárskej metropole – Viedni a na vysoké kráľovské úradníctvo. Ich počiatky môžeme predpokladať už u Michalovho starého otca, prešporského senátora Krištofa Partingera († 1562), a to v období vlády cisára Ferdinanda I. Krištofov švager Wolfgang Schlosinger totiž pôsobil na Ferdinandovom viedenskom dvore ako jazdec (Hartschier) jeho osobnej gardy.¹⁴ O generáciu neskôr, okolo roku 1580, začal vo Viedni pôsobiť starší brat Michalovho otca – Matej Partinger († 1612).

11 O krste sa zachoval matričný zápis. Štátny archív v Bratislave. Zbierka cirkevných matrik (ŠA v Bratislave, ZCM), Bratislava, rím. - kat. fara Sv. Martin, matrika sobášených (1601 – 1645), záznam k 24. IX. 1613; Michal mal dvoch starších nevlastných bratov – Štefana a Krištofa. Archív mesta Bratislavy, mesto Bratislava (AMB, MB), Magistrátny protokol 2a. 7, s. 238, 316.

12 TÓZSA-RIGÓ, ref. 4, s. 227, 237, 274; FEDERMAYER, *Rody starého Prešporka*, ref. 9, s. 75 – 77, 183, 187.

13 SCHRÖDL, Josef. *Geschichte der evang. Kirchengemeinde A.B. zu Pozsony/Pressburg*, I. Pressburg 1906, s. 93; AMB, MB, Magistrátny protokol 2a. 5, s. 413, 461, 2a. 6, s. 68, 258, 2a. 7, s. 129.

14 AMB, MB, Magistrátny protokol 2a. 3, s. 158; Podrobnejšie o cisárskych Hartschieroch: HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava. *Der Hof Kaiser Rudolfs II. Eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576–1612*. Fontes Historiae artium IX. Prag: Artefactum, 2002, s. 69 – 70. ISBN 90-902279-7-X.

Ako vzdelaný meštiansky mladík získal miesto nižšieho úradníka v Dvorskej komore.¹⁵ Nakoniec sa však rozhodol nepokračovať v kariére cisárskeho úradníka a uprednostnil kariéru v správe rodného mesta Prešporok. Možno za tým stálo rodinné rozhodnutie udržať pre Partingerovcov miesto v mestskom senáte. Matej Partinger sa teda vrátil do rodiska, kde ho zvolili za mestského komorníka a od roku 1588 za senátora.¹⁶ Treba poznamenať, že bol kariérne mimoriadne úspešný a nakoniec dosiahol aj viacnásobné zvolenie za mešťanostu a richtára (1592, 1593, 1594, 1595, 1606, 1607, 1608).¹⁷ Doložené sú aj jeho kontakty s osobami z okruhu panovníckeho dvora.¹⁸ Za pozornosť stojí rozsah vplyvu Matejovho príbuzenstva v mestskej správe, ktoré ovládlo predovšetkým ekonomiku a hospodárenie Prešporka. Cez genealogický výskum sme dokázali, že medzi osobami zvolenými medzi rokmi 1556 – 1654 do funkcie mestského komorníka (s kompetenciami účtovníka, hospodárskeho a finančného správcu) bolo až 20 členov jeho rodiny (Tabuľka č. 1).

Trvalejšie spoločenské kontakty Partingerovcov s kráľovským úradníctvom a v šľachtickom prostredí zabezpečil nakoniec richtár Matej Partinger svojím posledným manželstvom (22. 9. 1602, Viedeň) so Žofiou, dcérou ríšskeho šľachtica Valentína Ernleutnera († 1602), vysokého úradníka Uhorskej komory.¹⁹ Svadbu sprostredkoval Leopold Peck, pokladník Uhorskej komory, ktorý sa po Ernleit-

-
- 15 FRANK, Karl Friedrich von. *Standeserhebungen und Gnadenakte für das Deutsche Reich und die Österreichische Erblande bis 1806, sowie kaiserlich österreichische bis 1823 mit einigen Nachträgen zum Alt-österreichischen Adels-Lexikon 1823–1918. IV.* Schloss Senftenegg 1973, s. 58.
- 16 AMB, MB, Magistrátny protokol 2a. 5, s. 190, záznam o výsledkoch voľby mestského senátu k 24. 4. 1588.
- 17 Kol. autorov, *Šľachta Bratislavskej stolice*, ref. 10, s. 307.
- 18 Napríklad v októbri 1599 Matej Partinger hostil u seba v dome vplyvného kráľovského úradníka Tiburcia Himmelreicha († 1610), ktorý ako uhorský kráľovský tajomník v Prahe (1588 – 1610) bol hlavnou styčnou osobou k pražskému dvoru panovníka Rudolfa II. AMB, MB, Komorské knihy, K 182 (1599), s. 154; FALLENBÜCHL, ref. 2, s. 129; PÁLFFY, Géza. Der Adel aus den ungarischen Ländern am Kaiserhof 1526–1612. In FUNDÁRKOVÁ, Anna – FAZEKAS, István (eds.). *Die weltliche und kirchliche Elite aus dem Königreich Böhmen und Königreich Ungarn am Wiener Kaiserhof im 16. – 17. Jahrhundert.* Publikationen der Ungarischen Geschichtsforschung in Wien, Bd. VIII. Wien 2013, s. 64 – 65. ISBN 978-615-5389-08-5.
- 19 Valentín Ernleitner, pôvodne úradník Dolnorakúskej komory, bol do Uhorska poslaný už v roku 1564 administratívou Ferdinanda I. V Uhorskej komore zastával rôzne účtovnícke funkcie a nakoniec post radcu (1579 – 1602). MIKÓ, – PÁLFFY, ref. 8, s. 144 – 145; GECSÉNYI, Lajos. A döntést előkészítő hivatalnoki elit összetételéről. A Magyar kamara vezetői és tanácsosai a 16. században. In ORMOS, Mária (ed.). *Magyar évszázadok. Tanulmányok Kosáry Domokos 90. születésnapjára.* Budapest: Osiris, 2003, s. 109 (100 – 113); Slovenský národný archív, Hodnoverné miesto Bratislavskej kapituly (ďalej SNA, HMBK), prot. 29, s. 414.

nerovej smrti stal tútorom jeho najmladšej slobodnej dcéry Žofie. Keďže Valentín Ernleutner zanechal len dcéry, Matej Partinger vyžienil aj veľkú časť jeho prešporských majetkov s rezidenciou na Hlavnom námestí.²⁰ Hoci sa Michal Partinger narodil až po smrti svojho úspešného strýka – richtára Mateja Partingera, je veľmi pravdepodobné, že aj on pri štartovaní svojej kariéry profitoval z jeho kontaktov a nadobudnutého spoločenského kapitálu.

Tabuľka č. 1:

Komorník mesta Prešporok	Rodinný vzťah k Matejovi Partingerovi	Kariérny vrchol
Juraj Grübmillner, 1556 – 1557	švagor	mestský kapitán, senátor
Ján Pfister, 1560 – 1561	nevlastný synovec	mestský komorník
Lukáš Maurach, 1567 – 1568	otec zaťa	richtár, senátor
Michal Meixner, 1579 – 1580	manžel sesternice	mestský komorník
Matej Partinger, 1581 – 1582	- - - (probant)	richtár, mešťanosta
Ján Offner, 1583 – 1584	švagor	richtár, senátor
Jakub Partinger, 1595 – 1596	mladší vlastný brat	mestský komorník
Juraj Schrembsler, 1597 – 1598	brat zaťa	mestský komorník
Krištof Tuzenthaller, 1601 – 1602	švagor syna	senátor
Ľudovít Schmugger, 1603 – 1604	švagor	mestský komorník
Michal Schrembsler, 1609 – 1610	zať	mestský rečník
Martin Raidt, 1611 – 1612	švagor brata	mestský komorník
Valentín Pollenbaum, 1614	švagor	mestský komorník
Daniel Karner, 1619 – 1620	švagor syna	mešťanosta, senátor
Juraj Gueth, 1621	zať	mestský komorník
Pavol Saiberlich, 1637 – 1638	nevlastný vnuk	mestský komorník
Eliáš Maurach, 1643 – 1644	manžel vnučky	richtár, mestský kapitán
Ján Krištof Partinger, 1645 – 1646	vnuk	mestský komorník
Krištof Trickl, 1651 – 1652	manžel vnučky	mestský komorník
Michal Schrembsler, 1653 – 1654	vnuk	mestský kapitán, senátor

Nobilitácia rodu

V období raného novoveku môžeme v najväčších uhorských mestách sledovať nielen proces usadzovania sa rodovej šľachty v mestskom prostredí, osvojova-

²⁰ SNA, HMBK, prot. 29, s. 414; AMB, MB, Protokol testamentov 4n. 6, s. 181, 4n. 7, s. 240.

nia si meštianskych povolání šľachtou, ale aj snahu meštianstva o spoločenskú emancipáciu a podiel na správe krajiny. Jej sprievodným javom bol zvýšený záujem mestských elít a mestskej inteligencie o nobilitáciu. Popredné meštianske rody sa usilovali o dosiahnutie šľachtického stavu a o udelenie dedičného erb. ²¹ Keďže v tomto období už išlo len o nobilitáciu formou armálesu (erbovej listiny), bez majetkovej donácie, viedenský panovnícky dvor bol tomuto procesu otvorený a prístupný. V druhej polovici 16. a počas 17. storočia získali postavenie šľachticov armalistov mnohé popredné uhorské meštianske rody.

Aj v uhorskom hlavnom meste došlo, predovšetkým medzi rokmi 1570 – 1600, k spomínanému procesu nobilitácie podstatnej časti mestských elít. Rodom, ktoré obsadzovali popredné posty v správe mesta a nominovali svojich členov do senátu bolo umožnené požiadať o šľachtický stav. Časť prešporských rodov získala uhorské šľachtictvo, iná časť však požiadala o ríšsku nobilitu. Išlo predovšetkým o rody, ktoré mali ríšsky pôvod a naďalej blízkych príbuzných mimo Uhorska alebo o rody, ktoré mali väčšinu svojich obchodných záujmov v ríšskych krajinách. ²²

V tomto procese samozrejme nemohli chýbať ani Partingerovci. O nobilitáciu požiadal vyššie spomínaný Matej Partinger, ktorý ako jeden z dôvodov žiadosti využil svoju úradnícku prácu v komorských službách. Žiadosti bolo vyhovené a panovník Rudolf II. vo Viedni 31. augusta 1583 povýšil rod do ríšskeho šľachtického stavu a udelil mu aj dedičný šľachtický erb. ²³ Hlavným adresátom nobilitácie bol Matej Partinger, vedľajšími jeho mladší bratia Juraj a Jakub. ²⁴ V privilégii sa adresáti uvádzajú pod priezviskom Pertinger, ktoré príslušníci rodu v staršom období tiež užívali. V neskorších mladších uhorských generáciách rodu však prevládlo písanie ich priezviska v tvare Partinger.

Partingerovci získali ríšsku nobilitu, čo zodpovedalo ich vtedajšiemu prevažujúcemu rodovému záujmu a spoločenskej orientácii na viedenské prostredie. Avšak o generáciu neskôr už bolo zrejmé, že rod trvalo ostane v Uhorsku a jeho príslušníci tu začali mať aj kariérne ambície. Absencia uhorskej nobility sa začala ukazovať ako istý problém predovšetkým pre kariéru v uhorských stavov-

21 Širšie k tejto problematike: H. NÉMETH, István. Polgár vagy nemes? A városok nemesi rendű lakosainak problematikája a felsőmagyarországi városszövetség tevékenységére tükrében. In *Korall*, 9, 2002, s. 79 – 106. ISSN 1586-2410; SULITKOVÁ, Ludmila. K metodologickým otázkám studia erbovních mešťanů. In RÁBIK, Vladimír (ed.). *Litteris ac moribus imbutus. Studia historica Tyrnaviensia, XVI*. Trnava: FF TÚ v Trnave, 2014, s. 319 – 337. ISBN 374906901.

22 Podrobnejšie o nobilitáciách v hlavnom meste: FEDERMAYER, ref. 6, s. 49 – 63.

23 Erb je evidovaný v ríšskom Wappenbuchu z roku 1705 medzi tirolskou šľachtou (!): HELMERS, Johann Rudolph. *Erneuert und vermehrtes Wappen – Buch, III*. Nürnberg, 1705, s. 97.

24 Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeines Verwaltungsarchiv, Adelsarchiv, Reichsadelakten, Allgemeine Reihe, num. 313. 15.

ských orgánoch, kráľovskom súdnictve a, samozrejme, v stoličných úradoch. Naopak, ríšska nobilita v uhorskom prostredí neprekážala, ba mohla aj pomôcť v úradoch kráľovskej správy a predovšetkým postoch, ktoré obsadzoval priamo panovnícky dvor a viedenské dvorské úrady. Svoje postavenie medzi uhorskou nobilitou nakoniec traja dospelí synovia už nebohého richtára Mateja Partingera aspoň formálne vyriešili v roku 1616, keď nechali publikovať armáles svojho otca na kongregačnom zhromaždení Prešporskej stolice. Ich bratranec Michal sa pri tomto akte, samozrejme, nespomína, bol len trojročné dieťa.²⁵

Detstvo Michala Partingera

Pri historickom spracovaní biografíí je obdobie detstva a dospievania pomerne často popisované len stručne a všeobecne. Neraz za tým stojí nedostatok pramenných zmienok o raných rokoch skúmanej osobnosti a z toho vyplývajúce zahmlené poznanie jeho konkrétnych osudov. Avšak práve v týchto rokoch sa mnohokrát vytvárali dôležité okolnosti formujúce skúmanú osobu a ovplyvňujúce jej neskoršie kariérne možnosti. Práve rozhodnutia rodičov, resp. tútorov často priamo predurčili životné dráhy svojich potomkov a zverencov. Nemyslíme len na jednoznačné rozhodnutia – či potomok pôjde za vojaka, úradníka, kňaza, mníšku, alebo či zdedí rodové majetky a bude hlavným hospodárom rodových statkov. U šľachty bolo napríklad dôležité umiestniť potomka na výchovu na ten správny, prominentný magnátsky dvor.²⁶ Radikálne zmeniť osud dieťaťa však dokázali aj prírodné katastrofy, vojenské udalosti alebo náhle rodinné udalosti – ako úmrtie či uväznenie členov rodiny. S podobnými okolnosťami sme sa stretli aj u nami skúmanej osoby.

Keď mal Michal Partinger len jeden rok, zomrel mu otec.²⁷ Hoci rodina bola relatívne bohatá, úmrtie živiteľa rodiny sa mohlo negatívne odraziť na osude sirot. Paradoxne, u Michala to mohol byť moment, ktorý nasmeroval jeho neskorší životný príbeh. Jeho otec bol totiž zamestnaním a spôsobom života typickým mešťanom. Ak by žil dlhšie, asi by do meštianskeho prostredia uviedol aj svojho najmladšieho syna. Už aj preto, že mal staršieho syna Štefana z prvého manželstva, ktorého preferoval a financoval mu dlhoročné a veľmi nákladné vzdelanie. Štefan študoval na viacerých popredných univerzitách – bolo zrejmé, že otec s ním mal veľké plány.²⁸

25 ŠA v Bratislave, Župa Bratislavská I., Prothocollum determinationum... (1579 – 1617), s. 8.

26 DUCHOŇOVÁ, Diana. *Palatín Mikuláš Esterházy. Dvorská spoločnosť a aristokratická každodennosť*. Bratislava: Veda, 2017, s. 166 a nasl. ISBN 978-80-224-1606-1.

27 AMB, MB, Protokol testamentov 4n. 7, s. 234; AMB, MB, Magistrátny protokol 2a. 7, s. 238.

28 Štefan Partinger študoval v Padove (1606), Wittenbergu (1613) a Viedni (1614). Po štúdiu naozaj dosiahol kariéru v cisárskych službách, pôsobil na poste expedítora Ríšskej dvorskej kancelárie a následne na čele kráľovskej tridsiatkovej stanice v mošonskom Magyarovári.

Po smrti otca však v Michalovej rodine zakrátko nastala radikálna zmena. Jeho matka neostala dlho vdovou a pomerne skoro sa vydala – prekvapivo za šľachticu Jána Tolnaya (s predikátom de Göellye), úradníka z hradného panstva Devín. Ako prišlo k tomuto neobvyklému manželského zväzku medzi vdovou prešporského mäsiara a zemepanským úradníkom nie je celkom jasné. Chýbajú k tomu pramenné informácie.²⁹ Hoci manželia boli už vyššieho veku, mali napokon ešte jedno dieťa. Michal Partinger tak získal ešte jedného nevlastného brata – Jána Tolnaya mladšieho.³⁰

Michalov otčim Tolnay postupne svoju novú rodinu uviedol do sveta uhorskej šľachty. On sám pracoval pre magnátsku rodinu Keglevičovcov, ako ich najvyšší devínsky hospodársky úradník (*provisor, prefectus*). Okrem hradu Devín pôsobil najmä v mestečku Rači a v Devínskej Novej Vsi, kde od zemepánov získal za verné služby majetok.³¹ Mladý Michal tak bol čiastočne vytrhnutý z nemeckej jazykovej bubliny prešporského patriciátu a už v mladosti mal možnosť si osvojiť základy uhorských národných jazykov. Z neskorších zmienok vieme, že ovládal výborne maďarčinu a je možné, že rozumel aj chorvátskemu a slovenskému jazyku, ktorými komunikovali bežní poddaní na devínskom panstve. Aj tieto jazykové znalosti boli nepochybne dôležitým predpokladom jeho neskoršej úspešnej kariéry v domácom uhorskom prostredí.

DUCHOŇOVÁ, ref. 26, s. 250; AMB, MB, Listy a listiny, inv. č. 9242; AMB, MB, Magistrálny protokol 2a. 7, s. 316, 321; GALL, Franz. *Die Matrikel der Universität Wien, IV. (1579–1659)*. Wien: Böhlau, s. 95; ŠTULAJTEROVÁ, Katarína. Universitas Patavina a študenti z územia dnešného Slovenska. In *Slovenská archivistika*, 1997, roč. 32, č. 1, s. 95. ISSN 0231-6722.

29 Istou stopou môžu byť partingerovské vinice v mestečku Rači, ktoré patrilo pod feudálne panstvo Devín a teda pod správu Jána Tolnaya ako devínskeho provízora. Obaja novomanželia boli tiež protestanti a račiansky kostol miestom častých protestantských bohoslužieb, čo mohol byť tiež spoločenský priestor, kde mohlo dôjsť k zoznámeniu.

30 SNA, HMBK, prot. 39, s. 226, prot. 42, s. 54,

31 Chorvátsky rod Keglevičovcov začal byť spoločensky prítomný v hlavnom meste po ovládnutí hradu Devín (od roku 1608). V tomto období zastával už popredné postavenie medzi uhorskými magnátmi, o čom svedčí aktívna účasť až štyroch členov rodu pri korunovácii Mateja II. a následnej korunovačnej hostine. PERES, Zsuzsanna. Majetkovo-právne pozadie zápasu o získanie hradu Devín v prvej polovici 17. storočia. In DUCHOŇOVÁ, Diana – FUNDÁRKOVÁ, Anna (eds.). *Hrady a hradné panstvá na Slovensku. Dejiny, majitelia, prostredie*. Bratislava: Veda, 2016, s. 53 – 58. ISBN 978-80-224-1539-2; BADA, Michal. Korunovácia kráľa Mateja II. v Bratislave v roku 1608 v kontexte dobových mocensko-politických a socio-kultúrnych vzťahov. In KOHÚTOVÁ Mária a kol. *Politické a spoločenské pomery na Slovensku v prvej polovici 17. storočia*. Trnava: FF TÚ v Trnave; Bratislava: HÚ SAV, 2012, s. 49. ISBN 978-80-8082-546-1; SNA, HMBK, prot. 30, s. 577, prot. 31, s. 8, prot. 32, s. 8, prot. 36, s. 56, prot. 40, s. 49 – 51.

Partingerovci medzi dvoma politickými tábormi a tragédia v rodine

Ostatní Partingerovci, teda vetva potomkov Michalovho strýka richtára Mateja Partingera († 1612), však ostali v mestskom prostredí. Spomínaný richtár vyzdvihol svoj rod do najvyššej úrovne spoločenských elít v hlavnom meste. Od troch manželiek zanechal početné potomstvo.³² Po jeho smrti úlohu hlavy rodu prevzal jeho najstarší syn Ján Partinger, ktorý sa profiloval ako mimoriadne schopný, rozhladený a vzdelaný obchodník. Dňa 24. apríla 1613, hneď v prvých nových voľbách po otcovej smrti, získal post senátora a udržal tak túto dôležitú pozíciu v rode. Aj on patril k popredným predstaviteľom prešporských evanjelikov, cez svojich súrodencov bol viacnásobne zošvagrený s vplyvnými Maurachovcami.³³ Určite za zmienku stojí jeho prvá manželka Rozina Lausserová, ktorá bola dcérou prešporského mešťanostu Jána Laussera a neterou vienského mešťanostu Lukáša Laussera.³⁴ Keď ovdovel, potvrdil svoj vysoký spoločenský status novým sobášom. V roku 1615 si Ján Partinger zobral za manželku Annu, dcéru šľachtica Leopolda Pecka.³⁵

Komorského úradníka Pecka sme spomínali už v súvislosti so svadbou Jánovho otca Mateja. V krátkom období išlo u Partingerovcov už o druhé príbuzenské prepojenie s prostredím kráľovského úradníctva. Jánov nový svokor Leopold Peck bol v tom období už na vrchole svojej kariéry. Dlhé roky zastával post hlavného komorského pokladníka a od roku 1610 bol už aj vo vedení úradu na poste komorského radcu.³⁶ Zdá sa, že svojho nového zaťa si Peck vážil. Je doložené, že mu k svadbe daroval zlatý meč (pallasch) ozdobený ôsmymi rubínmi. Svojho

32 AMB, MB, Magistrálny protokol 2a. 7, s. 221.

33 Maurachovci boli v prvej tretine 17. storočia vedúcim rodom prešporských evanjelikov. Senátor Rudolf Maurach sa za mesto osobne zúčastnil Žilinskej synody (1610), ako aj voľby Gabriela Bethlena za uhorského kráľa (1620); Partingerov švager Lukáš Maurach bol zase vyslancom Prešporka na pohrebe palatína Juraja Thurzu (1617). FEDERMAYER, *Rody starého Prešporka*, ref. 9, s. 42, 102, 128, 145, 148; AMB, MB, Komorské knihy K 207 (1617), s. 112.

34 Podrobnejšie o tomto príbuzenstve a prešporskom rode Lausser s prepojením do kruhov najvyšších vienských mestských elít: FEDERMAYER, ref. 6, s. 40, 44, 65 – 68, 123; Pozri aj: SNA, HMBK, prot. 29, s. 173, prot 31, s. 23.

35 K udalosti sa zachovali tri svadobné oznámenia, ktorými Jánov budúci svokor pozýval na slávnosť predstaviteľov miest Modra, Svätý Jur a uhorského palatína Juraja Thurzu. ŠA v Bratislave, pobočka archív v Modre, Magistrát mesta Modra, Acta varia, šk. 142, inv. č. 1563; Tamže, Magistrát mesta Svätý Jur, Spisy, šk. 64, inv. č. 1210; ŠA v Bytči, Oravský komposesorát, Thurzovská korešpondencia, inv. č. 448.

36 V roku 1598 panovník Rudolf II. Leopoldovi Peckovi potvrdil starší šľachtický stav a udelil mu polepšený erb so symbolmi ríšskej orlice. Staršia biografická správa tohto komorského úradníka: FEDERMAYER, Frederik. Leopold Peck (1560 – 1625) uhorský kráľovský pokladník a jeho rodina. In CZOCH, Gábor (ed.). *Kapitoly z dejín Bratislavy*. Bratislava: Kalligram, 2006, s.150 – 194. ISBN 80-7149-774-6.

zaťa zakrátko uviedol do spoločnosti najvyššieho kráľovského úradníctva a to nielen v Prešporku, ale aj pri cisárskom dvore vo Viedni. Ján Partinger neskôr vo svojej záveti spomína viaceré pozoruhodné osobné dary.³⁷ Vieme, že panovník Ferdinand II. mu daroval pozlátený pokál. Podobný dar dostal aj od kniežata Karla z Liechtensteinu.³⁸ Za zmienku stojí ďalší dar k svadbe – pozlátený pokál v tvare strapca hrozna, ktorý mu daroval Lazar Henckel st. († 1624). Tento Viedeňčan patril za vlády Mateja II. a následne Ferdinanda II. k najvýznamnejším dvorským bankárom, ktorý poskytoval pôžičky priamo dvoru a najvyšším ríšskym úradom. Investoval napríklad aj v Uhorsku – do bankského podnikania v Banskej Bystrici a lukratívneho obchodu s meďou.³⁹ Významnou lokáciou bol aj dom Jána Partingera na prešporskom Hlavnom námestí. Išlo o jednu z najreprezentatívnejších rezidencií v meste, ktorú rod ponúkal k ubytovaniu významným hosťom a návštevam v metropole.⁴⁰

V nasledujúcich rokoch však prišli turbulentné zmeny. Rýchlo sa meniacia politická a následne aj vojenská situácia v Uhorsku priamo zasiahla aj rodinu Partingerovcov. Sedmohradské knieža Gabriel Bethlen a s ním aj väčšinové protestantské uhorské stavy otvorene vystúpili proti cisárovi Ferdinandovi II. Na jeseň 1619 ich vojská obsadili aj hlavné mesto Uhorska. V Prešporku zvolaný snem okrem iného rozhodol, že miestny farský kostol sv. Martina získajú evanjelici, čo privítalo najmä vtedajšie vedenie mesta, kde mali protestanti výraznú väčšinu.⁴¹ Zastúpenie tam mali aj Partingerovci, veď Ján bol senátorom a jeho mladší brat Krištof mestským podnotárom. Jána Partingera, ktorý bol dovtedy inšpektorom evanjelickej cirkvi, zvolili za kostolného otca (*Kirchenvatter*) pri chráme sv. Martina.⁴²

37 AMB, MB, Protokol testamentov, 4n. 8, s. 107 – 112.

38 Je možné, že tieto dary získal Ján Partinger v lete 1618, počas pobytu Ferdinanda II. a jeho sprievodu v uhorskej metropole súvisiaceho s jeho zvolením a korunováciou za uhorského kráľa.

39 HAUSENBLASOVÁ, ref. 14, s. 257, 259 – 260; KIRNBAUER v. ERZSTÄTT, Johann. J. *Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Niederoesterrichischer Adel. I. (Abteilung A-R)*. Nürnberg: Bauer und Raspe, 1909, s. 180; VLACHOVIČ, Jozef. *Slovenská meď v 16. a 17. storočí*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1964, s. 147 – 208.

40 V dome bola väčšia sála, zasadali tu napríklad aj kráľovské sudy a boli v nej ubytovaní aj prísediaci a prokurátori súdu. V roku 1637 tu býval počas zasadania snemu panovník Ferdinand II. V inom dome Partingerovcov, susediacom s budovou Uhorskej komory, zasadala v roku 1618 dolná snemovňa krajinského snemu (za informáciu ďakujem Dr. Gézovi Pálffyemu). AMB, MB, Komorské knihy, K 197 (1610), s. 142; AMB, MB, Spisy, šk. 57, lad. 35, fasc. I., num. 15; DUCHOŇOVÁ, ref. 26, s. 111.

41 HALKO, Jozef – ROJKA, Luboš. *Dejiny jezuitov v Bratislave do roku 1773*. Trnava: Dobrá kniha, 2015, s. 26. ISBN 978-80-7141-887-0.

42 AMB, MB, Magistrálny protokol 2a. 7, s. 459.

Bethlenova vláda v hlavnom meste ukončila činnosť prohabsburských kráľovských úradov, najmä Uhorskej komory. Väčšina jej úradníkov zaujala neutrálny postoj alebo sa stiahla do súkromia. Vtedajší komorský pokladník JUDr. Gašpar Partinger, menovec a príslušník katolíckych Partingerovcov (erb s jednorozcom), utiekol do Viedne.⁴³ Dvaja svokrovia spomínaných bratov Jána a Krištofa Partingerovcov – Leopold Peck a Pavol Maurach, naopak využili životnú príležitosť a ponúkli kniežat'u a uhorským stavom svoje služby. Leopold Peck bol dlhé roky komorským pokladníkom a mal povest' dobrého ekonóma, takže stavy ich služby privítali. Pecka menovali hlavným správcom kráľovských príjmov a pokladne (*Domus thesauraria Posoniensis et generalis regni proventum administrator*) a následne ho uhorské stavy zvolili do významnej funkcie hlavného kráľovského pokladníka (*Regni Hungariae generalis perceptor*). Pavol Maurach, pôvodne senecký tridsiatnik, sa v rokoch 1620 – 1621 tiež stal kráľovským pokladníkom (*Regalium proventum generalis perceptor*).⁴⁴ Svoj post si Leopold Peck udržal ešte aj v roku 1622, po podpísaní mieru v Mikulove, keď už väčšina uhorskej šľachty opäť prešla k Ferdinandovi II. Známa je jeho aktívna účasť na delegácii, ktorá prevzala od sedmohradského kniežat'a korunovačné klenoty a priviezla ich v lete toho roka naspäť do Uhorska, na šopronský snem, na korunováciu kráľovnej a následne do Prešporka na trvalé uschovanie.⁴⁵ Poslednou známou funkciou tohto popredného uhorského kráľovského finančníka z príbuzenstva Partingerovcov bol post kráľovského radcu a výbercu daní (*consiliarius et regii contributionis perceptor*).⁴⁶

Je zrejmé, že prešporskí Partingerovci sa v rokoch 1619 – 1622 dostali medzi dva politické mlynské kamene. Ako protestanti istotne v mnohom sympatizovali s novou administratívou uhorských evanjelických stavov, veď v nej mali aj blízkych príbuzných. Na druhej strane ako prešporskí Nemci rodinne, kultúrne,

43 FEDERMAYER, Gašpar Partinger († 1630), ref. 9, s. 225 – 227.

44 Pavol Maurach († 1624), svokor nebohého podnotára Krištofa Partingera, po obsadení Prešporka cisárskym vojskom vo svojej poslednej vôli tvrdil, že bol k prevzatíu funkcie prinútený. Nedá sa tomu veľmi veriť. AMB, MB, Protokol testamentov 4n. 8, s. 178; AMB, MB, Komorské knihy, K 209, s. 115; ŠA v Trnave, magistrát mesta Trnavy, Kvitancie, šk. 1; FALLENBÜCHL, ref. 2, s. 192.

45 Jeho podpis, ako delegáta za Prešporskú stolicu, je pod najstarším úradným inventárom korunnej truhlice s korunovačnými klenotmi, po ich umiestnení na Prešporskom hrade (1622). PÁLFFY, Géza. Prešporské itinerárium Svätej koruny zo 17. storočia a nevšedné železné dvere Korunnej veže Prešporského hradu. In DUCHOŇOVÁ, Diana – LENGYELOVÁ, Tünde a kol. *Historik na cestách. Jubileum Viliama Čičaja*. Bratislava: Veda, HÚ SAV, 2018, s. 53. ISBN 978-80-224-1708-2; PÁLFFY, Géza. *A Szent Korona Sopronban*. Győr; Moson; Sopron: Magyar Nemzeti Levéltár; MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet Budapest, Sopron – Budapest, 2014, s. 31 – 32. ISBN 978-963-8327-37-6.

46 SNA, HMBK, Spisy, capsa 17, fasc. 6.

jazykovo a nepochybne aj obchodne boli skôr naviazaní na Viedeň a habsburský panovnícky dvor. Panovník Ferdinand II. sa, samozrejme, nezmieril so stratou Uhorska a zakrátko začal vojensky atakovať uhorskú metropolu. Prvému útoku cisárskeho veliteľa Dampiera v roku 1620, pri ktorom tento padol, ešte Prešporok hrad odolal. Mnohí Partingerovci boli vtedy v meste a útok osobne zažili. Dokonca spomínaný Jánov svokor Leopold Peck, ako očítý svedok smrti cisárskeho veliteľa, celú udalosť podrobne popísal v liste synovi.⁴⁷

Druhý útok cisárskeho vojska pod vedením generála Buquoia v máji 1621 už bol úspešný a cisárski vojaci na dlhší čas obsadili hrad aj mesto.⁴⁸ Mnohých ubytovali v centre mesta v meštianskych domoch, zámerne najmä u protestantov a sympatizantov sedmohradského kniežat'a. Lenže žoldnieri zakrátko zavliekli do hlavného mesta nebezpečnú epidémiu (mor ?), ktorá sa začala rýchlo šíriť medzi obyvateľmi mesta.⁴⁹ Nevyhla sa tiež bohatým rodom, patriciátu a ani Partingerovcom. Od leta mnohí príslušníci rodu ochoreli a zakrátko jeden po druhom začali zomierať. Smrti sa nevyhol vplyvný senátor Ján Partinger, jeho bratia Juraj a Krištof, podnotár, ich sestry a ich viacerí, v mestskej societe vplyvní a vážení švagrovia.⁵⁰ V priebehu niekoľkých mesiacov bola vymazaná takmer celá generácia potomkov richtára Mateja Partingera. Rod zároveň prišiel o politickú moc v meste, pretože stratil miesto v senáte. Z celého rodu ostali nažive fakticky len maloletí chlapi. Jedným z nich bol aj náš Michal.⁵¹ Mladí Partingerovci sa, pravdaže, vzhľadom na vek nemohli uchádzať o uvoľnené posty po zosnulých členoch rodu. Nepríjemná bola najmä strata miesta v mestskom senáte, ktorý rod Partingerovcov získal v roku 1545 a takmer kontinuálne držal až do spomínaného roku 1621. Už ho opätovne nikdy nezískal.⁵²

47 ÁLDÁSY, Antal. Egykorú levél Dampierre tábornok haláláról. In *Hadtörténelmi közlemények*, XXVIII, 3. Budapest, 1927, s. 412 – 413.

48 Silnú cisársku posádku, pod velením plukovníka Ernesta Kollonicha mal Prešporok ešte aj v prvej polovici roka 1624. FEDERMAYER, *Rody starého Prešporoka*, ref. 9, s. 8 – 9.

49 V dome Partingerovcov pri Uhorskej komore sa ubytovali dôstojníci aj samotný Kollonich. FEDERMAYER, *Rody starého Prešporoka*, ref. 9, s. 76.

50 Medzi zomretými boli príbuzní Partingerovcov: Krištof Tschatter, senátor; Juraj Guth, mestský komorník; Michal Schrembsler, mestský rečník/Vormund a o čosi neskôr aj Lukáš Maurach, senátor a mešťanosta Prešporoka. AMB, MB, Protokol testamentov 4n. 8, s. 1, 52, 55, 81, 106, 124, 138, 155.

51 Michal mal v čase epidémie v Prešporoku 8 rokov. Možno mu očím Tolnay zachránil život tak, že ho z mesta vyviedol na vidiek, najskôr na devínske panstvo.

52 V evanjelickej vetve rodu v nasledujúcom období prepukli viaceré dlhoročné spory o dedičstvá po zosnulých, v ktorých nakoniec museli rozhodovať nielen uhorskí palatíni, ale aj samotný panovník. AMB, MB, Listy a listiny, inv. č. 9868, 9874, 9875, 9886, 9890, 9958; AMB, MB, Magistrátny protokol 2a. 8, s. 12, 17-18, 29, 2a. 9, s. 83, 2a. 10, s. 1, 17, 40, 73 – 74, 109

Prekvapivé štúdium u jezuitov

Vráťme sa teraz ku kariére mladého Michala Partingera. Tak ako dnes, aj v období raného novoveku patrilo vzdelanie k dôležitým predpokladom, ktorý ovplyvňovalo následné kariérne smerovanie. U Michala môžeme začiatok jeho školskej výuky predpokladať okolo rokov 1618 – 1620. Práve tieto roky patrili k obdobiu najväčšieho rozkvetu protestantizmu v uhorskom hlavnom meste. Po roku 1608 už malo mesto evanjelického farára, ako aj rektora mestskej školy, väčšina meštianstva sa otvorene hlásila k reformácii.⁵³ Najmä po roku 1608 sa už prešporskí mešt'ania mohli slobodne rozhodnúť ohľadne návštevy bohoslužieb. Hoci hlavné mesto sa popri Trnave považovalo za jednu z posledných bášt uhorských katolíkov a títo stále držali mestskú faru a kostol sv. Martina, príklon obyvateľstva k protestantom, osobitne evanjelikom (a. v.) bol až prekvapivo jednoznačný. Síce z tohto obdobia neexistujú súpisy, ktoré by evidovali konfesiu obyvateľov mesta, ilustrovať to môžeme z iných prameňov, napríklad testamentov.⁵⁴ Informácie z nich naznačujú, že v prvej štvrtine 17. storočia protestanti tvorili naozaj výraznú väčšinu obyvateľstva mesta.⁵⁵ Podobné to bolo aj v správe mesta, kde napríklad v roku 1618 protestanti obsadili v senáte 11 z 13 miest, vrátane najdôležitejších postov richtára a mešt'anostu.⁵⁶

Hoci sa školské matriky z týchto rokov nezachovali, môžeme predpokladať, že Michal Partinger začal svoje štúdiá v miestnej evanjelickej mestskej škole. Veď rodina školu významne podporovala. Napríklad vyššie spomínaný senátor Ján Partinger, Michalov starší bratranec, vo svojom testamente z roku 1621 odkázal prešporskej nemeckej evanjelickej cirkvi 200 zl., evanjelickej škole a na odev hudobníkom 50 zl. a osobne učiteľovi Kilgerovi 15 zl. Aj Michalova matka Mária Raidtová vo svojom testamente z roku 1626 ešte obdarovala miestnu evanjelickú cirkev.⁵⁷ Lenže v týchto rokoch už prichádzalo v kráľovstve k poli-

53 Podrobnejšie o utváraní evanjelickej obce v meste: SCHRÖDL, ref. 13, s. 90 – 105.

54 Na tento účel sa nehodia cirkevné matriky, pretože v prvej polovici 17. storočia, osobitne u katolíkov, mestská fara mala charakter strediskovej fary pre celý širší región. Svoje deti tu krstili vo veľkom počte obyvatelia z vidieka, najmä z dedín Prešporskej a Mošonskej stolice.

55 V testamentoch mešt'ania takmer vždy odkazovali dary svojim kazateľom – podľa toho kam chodili na kázania a omše. Z rokov 1609 – 1619 bolo v Prešporku celkovo zapísaných do príslušných protokolov 270 testamentov, a to 245 v reči nemeckej, 23 v reči maďarskej a 2 v latinčine. Z toho v 215 nachádzame zmienky o odkazoch pre cirkevné inštitúcie a kazateľov. Z nich 183 (85 %) jednoznačne podporilo miestnu evanjelickú cirkev, obe cirkvi boli obdarované v dvoch testamentoch (1 %) a katolícku cirkev podporilo len 30 závetí (14 %). AMB, Mesto Bratislava, protokoly testamentov 4n 7, 4n 8. Do počtu sme pre objektivnosť zahrnuli testamenty spísané len do septembra 1619. Následne mesto obsadili vojská sedemohradského kniežaťa, čo zapríčinilo, že ho opustili viaceré katolícke rodiny.

56 AMB, MB, Magistrátny protokol 2a. 7, záznam k 24. aprílu 1618 o zvolení členov mestskej správy.

57 AMB, MB, Prot. testamentov 4n. 8, s. 107, 303.

tickým zmenám. Na krajinských snemoch (1622, 1625) uhorská šľachta prisahala vernosť habsburskej dynastii a nakoniec si zvolila aj katolíckeho palatína Mikuláša Esterházyho. Jezuiti sa vrátili do krajiny a aktívne tu zakladali rezidencie, kolégiá a obľúbené gymnáziá. V roku 1616 založené trnavské gymnázium s vynikajúcou povestou, ktoré pre vojnové udalosti prechodne zaniklo, v roku 1624 opäť spustilo výuku. Napriek odporu prešporského senátu sa jezuitom podarilo otvoriť gymnázium aj v hlavnom meste (1627).⁵⁸

Zdá sa, že Michalov otčim Ján Tolnay bol vzdelaným a zorientovaným človekom. Hoci sám protestant, rýchlo si zhodnotil, že v regióne hlavného mesta už rekatolizácia zakrátko zvíťazí. Bolo zrejmé, že nasledujúce roky budú politicky priaznivé skôr ku katolíckej šľachte a pre budúcu kariéru, napríklad v kráľovskej správe, sa môže stať katolícka konfesia dokonca podmienkou. Keď v roku 1626 odovdel, rozhodol sa pre radikálny čin. Oboch synov, nevlastného Michala Partingera a vlastného Jána Tolnaya mladšieho, zapísal na štúdium ku katolíkom, do jezuitských škôl. Už v roku 1627 nachádzame Michala Partingera na gymnáziu v Trnave, Ján Tolnay mladší sa na rovnakej škole objavil v roku 1632.⁵⁹

V roku 1626 Michalovi zomrela nielen matka, ale aj starší brat, univerzitne vzdelaný Štefan Partinger, ktorý mal sľubne rozbehnutú kariéru.⁶⁰ Michal sa tak stal najstarším mužským potomkom v rodine, čo zásadne menilo jeho kariérne vyhliadky. Rozhodnutie otčima poslať ho na štúdiá k jezuitom nepochybne pozitívne ovplyvnilo jeho ďalšie životné osudy. Práve v prvej polovici 17. storočia sa domácim absolventom jezuitských škôl, osobitne v roku 1636 otvorenej univerzity v Trnave, začali otvárať priaznivé kariérne možnosti. Dopyt po vzdelancoch katolíckej konfesie kontinuálne rástol s tým, ako sa v Uhorsku upevňovala vláda Ferdinanda II. Nielen na posty pri panovníckom dvore a v najvyšších kráľovských úradoch, ale ako sa ukázalo aj v regionálnej kráľovskej správe, kráľov-

58 HALKO – ROJKA, ref. 41, s. 32; KRAPKA, Emil – MIKULA, Vojtech (eds.). *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku*. Cambridge: Dobrá kniha, 1990, s. 71, 106 – 107. ISBN 0-919865-56-9; KÁDÁR, Zsófia. A pozsonyi jezsuita kolégium mint összetett intézmény a 17. században. In *Történelmi szemle*, LX. Évfolyam, 2, 2018, s. 239 – 244. ISSN 0040-9634.

59 V matrike sú zaznamenaní zápismi: *Michael Partinger Posoniensis Nobilis Germanus*; *Joannes Tolnay Ungarus Posoniensis*. Keďže v ďalších rokoch sa už Michal v Trnave nespomína, predpokladáme, že gymnaziálne štúdium zakončil na domácom prešporskom jezuitskom gymnáziu niekedy okolo roku 1630. Presne to však nevieme verifikovať, pretože matriky tohto gymnázia sa pred roka 1650 nezachovali. Főszékesegyházi Könyvtár, Esztergom, Batthyány gyűjtemény. *Matricula tum Academiae Tyrnaviensis ab anno 1616 ad 1693, Batthyány gyűjtemény, sign. – Cat. IX. Literaria, Tit. I. – d., s. 25, 52*; KÁZMÉR, Miklós. *Régi magyar családnevek szótára*. Budapest: Magyar nyelvtudományi Társaság, 1993, s. 1072. ISBN 963-7530-31-2.

60 Štefan Partinger zomrel v novembri 1626 vo Viedni. Diözesarchiv Wien, Erzdiözese Wien, Kirchenmatriken, Wien, St. Stephan, Sterbebuch (1624 – 1632), s. 32.

skom súdnictve, na dvoroch krajinských hodnostárov či v stoličnej a zemepanskej správe. Podrobne sme to popísali v inej našej štúdií.⁶¹

Do rokov po štúdiu u jezuitov musíme zaradiť krok Michala Partingera opustiť konfesiю svojej rodiny a prihlásiť sa ku katolíkom. Toto rozhodnutie istotne nebolo ľahké, pretože jeho príbuzní z rodu Partinger ostali evanjelikmi. Nesúhlasili s tým a neskôr mu to dali pocítiť, ako spomíname nižšie. Presný rok, odkedy môžeme Michala považovať za katolíka zatiaľ nevieme upresniť. V roku 1651 už on sám obdaroval prešporských jezuitov, čo by istotne neurobil, ak by bol ešte stále protestantom.⁶² V rode však nebol sám, ktorý takto „zradil“ vieru predkov. Aj jeho sesternica Anna, najmladšia dcéra nebohého richtára Mateja Partingera, sa stala katolíčkou, a to v súvislosti s jej vydajom za komorského úradníka Juraja Rakovického (Rakoviczky). Neskôr tiež, spoločne s manželom, majetkovo podporovali prešporských jezuitov. Jej manžel sa v roku 1635 dokonca stal rektorom mariánskeho bratstva pri prešporskom jezuitskom kolégiu.⁶³

Dvorská familiárska služba

Už sme spomínali, že Michal Partinger bol v mládeneckom veku svojím otčimom uvedený do prostredia uhorskej šľachty. Hoci stále rodom len nobilitovaný mešťan, zrazu dostal možnosť uchádzať sa aj o typ kariéry typický skôr pre starú rodovú šľachtu. V tomto prostredí bolo pomerne časté uchádzať sa o službu na magnátskych dvoroch. Šľachtickí mladíci tam najskôr ako učni, neskôr ako trukasí či jazdci a nakoniec ako familiári slúžili a pomáhali pri správe dvora popredných magnátov a krajinských hodnostárov kráľovstva. Za službu boli platení, živení a neraz aj majetkovo obdarovaní. Chod magnátskych dvorov mal presné pravidlá a poriadok, čo mladším služobníkom umožňovalo získať cenné skúsenosti, zručnosti i osobné kontakty využiteľné neskôr v ich kariére.⁶⁴ Michalov

61 FEDERMAYER, Frederik. A jezsuita iskolában végzett diákok és karrierlehetőségeik a Magyar királyság 17. századi fővárosában. In *Történelmi szemle*, LX. Évfolyam, 2, 2018, s. 215 – 236. ISSN (print) 0040-9634.

62 Jezuitov obdaroval taktiež vo svojich testamentoch z rokov 1654 a 1656. HALKO – ROJKA, ref. 41, s. 85; SNA, HMBK, prot 41, s. 456, prot. 42, s. 199.

63 HALKO – ROJKA, ref. 41, s. 49; Knižnica Seminára Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulty UK v Bratislave (RKCMF UK), Album mariánskeho bratstva, sign. CMB F, XVIII R 36, s. 195; SNA, HMBK, Spisy, caps 37, fasc. 3; SNA, HMBK, prot. 32, s. 14.

64 Podrobnejšie o problematike: DUCHOŇOVÁ, ref. 26, s. 125 a nasl.; KOLTAI, András. Hof und Hofordnung im Ungarn des 17. Jahrhunderts. In FUNDÁRKOVÁ, Anna – FAZEKAS, István (eds.). *Die weltliche und kirchliche Elite aus dem Königreich Böhmen und Königreich Ungarn am Wiener Kaiserhof im 16. – 17. Jahrhundert*. Publikationen der Ungarischen Geschichtsforschung in Wien, Bd. VIII. Wien 2013, s. 221 – 236. ISBN 978-615-5389-08-5; H. NÉMETH, István. Pozsony centrális szerepköreinek hatásai és jellegzetességei a Magyar-

otčim Ján Tolnay tento typ kariéry dobre poznal, veď sám začínal ako familiár (*familiaris et servitor*) devínskeho pána Jána Kegleviča.⁶⁵ Využívajúc svoje kontakty, sprostredkoval ju tiež svojim obom synom.

U Michala Partingera môžeme predpokladať uchádzanie sa o dvorskú službu po jeho gymnaziálnych štúdiách, teda krátko po roku 1630. Pre nedostatok písomných zmienok nevieme, kde a u koho so službou začínal. Nevylučujeme, že to mohlo byť ešte u Keglevičovcov na Devíne. Neskôr však prešiel do služieb najvýznamnejších magnátov v regióne Prešporok – k rodu Pálffyovcov, dedičných županov stolice a majiteľov viacerých susedných panstiev. Po roku 1635 sa Michal spomína v ich službách.⁶⁶ Pôsobil u župana grófa Štefana Pálffyho i jeho brata Pavla.⁶⁷ Keďže Štefan Pálffy bol predovšetkým popredným uhorským vojenským veliteľom, veľa jeho dvorských služobníkov u neho slúžilo s koňom – ako jazdci. Zo skalického „mistrovania“ z roku 1639 sa dozvedáme, že Partinger bol zaradený do pálfyho pluku a slúžil so 4 koňmi.⁶⁸ Michalovi však pravdepodobne viacej vyhovovala úradnícka kariéra.⁶⁹ Preto neskôr zmenil charakter svojej služby a začal pre župana pôsobiť v hlavnom meste. Aby bol stále k dispozícii, v roku 1643 mu Štefan Pálffy prenechal dom na prešporskom Schlossbergu, teda priamo v podhradí hradu.⁷⁰

országi városhálózatban. In *Történelmi szemle*, LX. Évfolyam, 2, 2018, s. 178, 186 – 187. ISSN 0040-9634.

65 SNA, HMBK, prot. 28, s. 869, prot. 29, s. 601.

66 Kontakt na županov dvor mohol ísť spočiatku cez rodinné styky. Sesternica Michala Partingera – Zuzana Schmuđerová bola manželkou šľachtica Michala Szilvu († 1654), ktorý v mladosti pôsobil na dvore Štefana Pálffyho vo funkcii komorníka. Neskôr ho župan presadil do kráľovských služieb, do vedenia tridsiatkovej stanice v hlavnom meste. CSIBA, Balázs – FEDERMAYER, Frederik – NAGY, Robert. Komorský radca Lukáš Vattay, richtár Štefan Vattay, ich rodina v Prešporoku a stredovekí predkovia na Žitnom ostrove. In *WOCH*, 2015, roč. III., s. 44. ISBN 978-80-971577-2-2; AMB, MB, Protokol testamentov 4n. 8, s. 28; SNA, Rod Pálfi, Panstvo Červený Kameň I., šk. 111, fasc. 570.

67 SNA, Rod Pálfi, Panstvo Červený kameň – I., š. 111, fasc. 570. Podrobnejšie o spoločenskom postavení bratov Pálffyovcov v polovici 17. storočia: FUNDÁRKOVÁ, Anna. Die Pálffy und der Habsburger Hof im 16. – 17. Jahrhundert. In FUNDÁRKOVÁ, Anna – FAZEKAS, István (eds.). *Die weltliche und kirchliche Elite aus dem Königreich Böhmen und Königreich Ungarn am Wiener Kaiserhof im 16.–17. Jahrhundert*. Publikationen der Ungarischen Geschichtsforschung in Wien, Bd. VIII., Wien, 2013, s. 396 – 413. ISBN 978-615-5389-08-5.

68 Michal Partinger bol v pluku zaradený do oddielu s Andrejom a Štefanom Pálffym, skalickými príbuznými majiteľa pluku. S Pálffyho jazdcami sa dostal aj mimo územia Uhorska, o čom svedčia jeho listy z Prahy (1640), Regensburgu (1641) a Viedne (1642). SNA, ÚPA, Neusporiadaná korešpondencia, šk. 3, 4, 5, 11 (register z 31. 8. 1639); SNA, ÚPA, Korešpondencia, šk. 233, 234, 237; JEDLICKSA, Pál. *Eredeti részletek gróf Pálffy család okmánytárához 1401 – 1653, a gróf Pálffyak életrajzi adatai*. Budapest: Stephaneum, 1910, s. 311, 314.

69 V liste M. Milojkoviča (1641) je Michal označený ako pálfyovský „*jambor szolgaia*“. SNA, ÚPA, Korešpondencia, šk. 235.

70 AMB, MB, Majetkové prevody – Podhradie, 4M 79, s. 65.

Magnátske dvory boli veľmi závislé od ich majiteľa – patróna. Keď tento zomrel, spravidla boli rozpustené. Časť dvoranov sa mohla uchádzať o službu u patrónových dedičov, mnohí si však museli hľadať uplatnenie na iných dvoroch. Po smrti grófa Štefana Pálffyho († 1646) aj Michal Partinger prechodne opustil službu u Pálffyovcov. Uplatnenie zakrátko našiel na inom významnom dvore v hlavnom meste. V rokoch 1647 – 1648 už zastával post komorníka (*familiaris et cubicularius aulae, primási komornok*) ostrihomskeho arcibiskupa Juraja Lippaya.⁷¹ Dvor arcibiskupa patril vo vtedajšom Uhorsku nepochybne k tým najväčším.⁷² Kompetencie jeho členov boli veľmi podobné ako na dvoroch svetských magnátov. Úlohou komorníkov bolo starať sa o klenotnicu, pokladnicu a písomnosti, resp. archív majiteľa dvora. Zabezpečovali vyplácanie miezd služobníkom a preplácanie účtov zabezpečujúcich chod dvora.⁷³ Zdá sa, že v tejto funkcii mohol Michal Partinger prvýkrát uplatniť svoje finančné „zručnosti“, ktoré neskôr sprevádzali jeho kariéru.

Pálffyovci však na Partingera nezabudli. So zvolením Pavla Pálffyho za uhorského palatína (1649) došlo k reorganizácii jeho dvora. Palatín povolal Michala späť do služieb rodu a dokonca ho vymenoval do funkcie dvormajstra (*udvarmester, hoffmeister*) svojho súkromného dvora.⁷⁴ Išlo už o významný post. Dvormajstri viedli chod dvora, mali dohľad a kontrolu nad služobníctvom, starali sa o poriadok a hygienu na dvore aj v jednotlivých rezidenciách. Dôležitá bola ich kompetencia súvisiaca so starosťou o osoby, ktoré navštevovali pána dvora.⁷⁵ Michal teda osobne spoznával osoby, ktoré prichádzali na návštevu k palatínovi. Tieto kontakty boli istotne dôležité v jeho kariére. Treba spomenúť, že v týchto rokoch prišiel na palatínov dvor aj Michalov mladší nevlastný brat Ján Tolnay ml. Z roku 1650 je zmienka, ktorá ho spomína ako palatínovho familiára (*aulae familiaris*) a prvý doklad toho, že už aj Michal dokázal niečo „vybaviť“ pre svoju najbližšiu rodinu.⁷⁶

S Pálffyovcami Partinger nepreerušil kontakty ani po smrti palatína († 1653), o čom svedčia mnohé jeho neskoršie listy Štefanovmu synovi Mikulášovi Pálffymu, ktorý sa stal županom.⁷⁷ V službách magnátov, ako aj na dvore arcibisku-

71 SNA, HMBK, prot. 39, s. 69; SNA, HMBK, Spisy, capsa H, šk. 11, fasc. 5; AMB, MB, Rača, Pergbuch (1607 – 1664), záznamy z roku 1647.

72 Podľa zachovaných zoznamov dvoranov ho okrem funkcionárov dvora tvorilo 17 šľachtických familiárov, veľký počet nižšieho služobníctva a čo je zaujímavé aj mnohí dvorskí remeselníci a umelci. APE, Archivum seaculare Acta radicalia, classis X (196), fasc. 17, num. 101.

73 DUCHOŇOVÁ, ref. 26, s. 235 – 236; KOLTAI, ref. 64, s. 238.

74 Michal Partinger je na tomto poste doložený už v roku 1650. AMB, MB, Majetkové prevody – Podhradie, 4M 79, s. 170.

75 DUCHOŇOVÁ, ref. 26, s. 231 – 235; KOLTAI, ref. 64, s. 237.

76 SNA, HMBK, Spisy, capsa 5, fasc. 12.

77 SNA, ÚPA, Neusporiadaná korešpondencia, šk. 1 – 3, 9.

pa Lippaya sa Michal Partinger dostal už natrvalo do spoločenského prostredia uhorskej šľachty. Dokonca ako popredný dvorský funkcionár sa neraz stal aj nadriadeným mladých šľachticov, ktorí pochádzali z najurodzenejších starých uhorských šľachtických rodov. On však bol stále len nobilitovaný mešťan armalista, hoci relatívne bohatý, ale bez vlastných poddaných. Pre zlepšenie svojho spoločenského postavenia v šľachtickej komunite sa snažil získať väčší feudálny majetok. Michal mal po predkoch vinice a nehnuteľnosti, čo mu istotne každoročne prinášalo slušné finančné príjmy. V roku 1649 sa majetkovo vysporiadal s mladším bratom Jánom Tolnayom, čím získal finančnú hotovosť. Mal šťastie, že jeho patróni boli pravidelne vo finančných problémoch, ktoré riešili zálohovaním svojich majetkov. Využil teda príležitosť a poskytol im finančnú ponuku. V roku 1650 mu Pálffyovci za vysoký finančný obnos dali do zálohu Grinavu pri Pezinku, s kúriou, mlynom a aj niekoľkými poddanými.⁷⁸ Majetok už následne ostal v držbe Michala Partingera po celý jeho život a tak sa aj on stal riadnym feudálnym pánom.⁷⁹ Dokonca ako majiteľ grinavského mlyna sa zakúpil aj do členstva v prešporskom mlynárskom cechu.⁸⁰ Taxálne súpisy Prešporskej stolice z rokov 1650, 1671, 1673, 1681 ho už evidujú medzi majetnými šľachticmi stolice (nobiles bene possessionati).⁸¹

Problémy v osobnom živote

Obdobie po roku 1653 bolo pre Michala Partingera náročné najmä v osobnom živote. V priebehu niekoľkých rokov spísal až tri rôzne testamety (1654, 1656, 1663) v nemeckom a maďarskom jazyku, z ktorých kontextu je zrejmé, že mal dlhodobejšie, veľmi vážne zdravotné problémy.⁸² Ani v rodine to nebolo ideálne, predovšetkým od času, keď sa stal katolíkom. Partingerovci, jeho prešporskí protestantskí príbuzní, s ním výrazne obmedzili styk a fakticky ho rodinne izolovali. V týchto rokoch sa po jeho boku objavila žena – Zuzana Aichingerová. V prameňoch sa jej vzťah k Michalovi spomína nie celkom jednoznačne, raz ako jeho manželka, inokedy len ako žena (družka?). V testamente z roku 1656 Mi-

78 SNA, HMBK, prot. 40, s. 220.

79 V roku 1651 bol Michal do držby Grinavy a mlynom riadne štatúovaný. Neskôr v roku 1659 mu panovník Leopold II. udelil spomínaný grinavský mlyn donáciou. Z majetku jeho dedičov Pálffyovci vykúpili Grinavu až v roku 1701. SNA, HMBK, Spisy, caps 2, fasc. 7; Magyar nemzet levéltár – Országos levéltár (ďalej MNL – OL), A – 57, MKL, Libri regii, č. 12, s. 461.

80 AMB, MB, Cechová kniha mlynárskeho cechu, CE 210, s. 44.

81 V roku 1667 Michala Partingera evidovali medzi šľachticmi, ktorí stávali jazdcov do stoličného vojska. ŠA v Bratislave, Župa Bratislavská I., Taxálne súpisy šľachty, 17. storočie.

82 V roku 1656 svoje zdravotné problémy označuje ako „*tötlichen ganzen Jahres Krankheit*“. SNA, HMBK, prot. 42, s. 199 – 201.

chal spomína, že sa o neho v chorobe starala a mali nepochybne blízky osobný vzťah. Lenže osoba s takmer rovnakým menom – Mária Zuzana Aichingerová bola od roku 1638 zosobášená s jeho vzdialeným príbuzným Jánom Krištofom Partingerom, ktorý stále žil.⁸³ Ak išlo o identickú osobu (?), tento stav bol istotne zdrojom ďalších rodinných problémov.

Zaujímavý bol v týchto rokoch aj osud Michalovho mladšieho nevlastného brata Jána Tolnaya († 1682). Ten sa po smrti palatína rozhodol ukončiť svoje pôsobenie u Pálffyovcov aj v šľachtickom prostredí. Vrátil sa do mesta a prekvapivo ku kariére v meštianskom prostredí. Na rozdiel od Michala ostal verný evanjelickej viere svojho otca. Azda aj to dopomohlo, že bol bez problémov prijatý naspäť do komunity prešporských mešťanov. Dokonca v roku 1656 bol zvolený do senátu a neskôr zastával dlhé roky významný post mestského kapitána.⁸⁴ Senátorské miesto pre Jána Tolnaya bol zaujímavý paradox. Už sme vyššie spomínali, že kedysi Partingerovci toto miesto držali dlhší čas v rode, no stratili ho. V polovici 17. storočia by bol na tento post nepochybne najlepším kandidátom práve Michal Partinger. Keďže však prešiel ku katolíkom, nemohol už rátať s podporou rodiny, ani väčšinového protestantského meštianstva. Michal navyše nemal záujem o tento typ kariéry, takže ho v rámci rodiny akoby „prepustil“ svojmu nevlastnému bratovi. Tieto spletité osudy tak nakoniec vyústili do stavu, že rodinné záujmy širšieho príbuzenstva Partingerovcov v senáte začal zastupovať rodom šľachtic Ján Tolnay mladší.

Je to pozoruhodné, ale zdravotné ťažkosti a rodinné problémy vôbec nezastavili Michalov kariérny vzostup. Roky v službe u najvyšších hodnostárov kráľovstva bol spoločenský kapitál, ktorý mu umožnil získať vynikajúce osobné kontakty v prostredí najvyšších predstaviteľov kráľovstva a možnosť uchádzať sa o kariéru v kráľovskej správe.⁸⁵ Napríklad v testamente (1656) spomína svojich dobrodincov – päťkostolského biskupa Pavla Hoffmana a Gašpara Heölgyiho, prefekta arcibiskupských majetkov, ktorých prosí, aby po jeho prípadnej smrti

83 Zuzana (Mária) Aichingerová (*1611, Prešporok) pochádzala z popredného protestantského prešporsko-svätojurského rodu. Jej starý otec Ján Aichinger († 1603) bol mešťanostom Prešporka a švagrom vyššie spomínaného Leopolda Pecka, pokladníka a radcu Uhorskej komory. Druhým starým otcom (po matke) jej bol Krištof Tschatter († 1621), dlhoročný richtár Prešporka. V roku 1630 sa stala manželkou obchodníka Eliáša Dolianskeho, následne v roku 1638 Jána Krištofa Partingera. Podrobnejšie o rodoch: FEDERMAYER, *Rody starého Prešporka*, ref. 9, s. 130, 167, 275, 284.

84 AMB, MB, Magistrátny protokol 2a. 10, záznam k 24. aprílu 1656 o voľbách do mestského senátu; FEDERMAYER, *Rody starého Prešporka*, ref. 9, s. 223.

85 Z roku 1658 sme našli zmienku, podľa ktorej boli Michal Partinger a Zuzana Aichingerová krstnými rodičmi Ladislava, syna Rafaela Fejérpatakyho, strážcu kráľovskej pečate a správcu archívu v Uhorskej kancelárii. ŠA v Bratislave, ZCM, Svätý Jur, rím. – kat. matrika narodených (1658 – 1672), záznam k 15. 5. 1658.

chránili jeho partnerku Zuzanu Aichingerovú.⁸⁶ Istotne sa s nimi bližšie spoznal počas svojho pôsobenia na poste arcibiskupského komorníka. V týchto rokoch sa Michal Partinger začal angažovať aj mimo prostredia magnátskych dvorov, vo verejných funkciách. Viackrát ho menovali za kráľovho splnomocnenca (*homo regius*, 1645) či za palatínskeho splnomocnenca (*homo palatinalis*, 1653), teda do funkcií, ktoré dohliadali na výkon palatínskych či kráľovských rozhodnutí, ako boli uvedenia do majetkov alebo rozhodnutia súdov.⁸⁷

Kariéra v Uhorskej komore

Partingerovci, Michalovi predkovia a príbuzní, boli úspešní predovšetkým ako dobrí obchodníci a mestskí hospodárski úradníci. V Prešporke jeho príbuzní dlhodobo ovládali post mestských komorníkov. Je zrejmé, že túto výchovu a dobrú ekonomicko-finančnú kompetentnosť nadobudol v mladosti aj on. Ak hľadal uplatnenie v kráľovských službách, tak mohol najskôr uvažovať o úradoch ekonomického charakteru, ako boli napríklad početné tridsiatkové colné stanice. Nebol by prvý, veď v predchádzajúcich rokoch mnoho vzdelaných potomkov prešporských patricijských rodov získalo prácu v týchto staniach, dokonca aj na vedúcich postoch (napr. Pavol Maurach a Lukáš Ecker v Senci, Marek Walticher v Magyar Ovári, Gašpar Lausser v Győri).⁸⁸

Lenže Michal Partinger mieril podstatne vyššie. Keď sa v roku 1655 uvoľnilo miesto hlavného pokladníka Uhorskej komory, prejavil o neho záujem. Išlo už o vysoký post v štruktúre komorského úradníctva, o obsadenie ktorého musel súťažiť so silnou konkurenciou. Michal však mal veľkú výhodu, že jeho patróni (Pálffy, Lippay) mali v Uhorskej komore silné rodové záujmy.⁸⁹ Títo magnáti radi dopomohli svojmu bývalému familiárovi k práci v komore, čím v úrade získali na vysokom poste svojho človeka. Podobné protekcie sa diali aj predtým, veď v roku 1649 Pavol Pálffy presadil na rovnaký post hlavného pokladníka Lukáša Vattaya, svojho verného úradníka a prefekta na panstve Malacky. Človekom Pálffyovcov bol aj Imrich Ebeczky (pokladník v rokoch 1623 – 1631), syn komorského radcu Mateja Ebeczkého, ktorému však prišli na finančné machinácie a Pálffyovci ho nakoniec siahli na stolicu, kde ho spravili podžupanom.⁹⁰ Skutočným tromfom Michala Partingera v snahe o pokladnícky post bola opäť jeho rodina. Už sme spomínali, že jeho sesternica Anna sa vydala za komorského

86 SNA, HMBK, prot. 42, s. 199 – 201.

87 SNA, HMBK, Spisy, capsa 23, fasc. 8.

88 FALLENBÜCHL, ref. 2, s. 18, 85, 171, 192, 342 – 343; FEDERMAYER, ref. 6, s. 91 – 95.

89 Oba rody mali svojich členov priamo na čele úradu na poste prednostu – Pavol Pálffy v rokoch 1625 – 1646 a Gašpar Lippay v rokoch 1646 – 1652; FALLENBÜCHL, ref. 2, s. 178, 227.

90 CSIBA – FEDERMAYER – NAGY, ref. 66, s. 27; GUSZAROVA, ref. 4, s. 73 – 97

úradníka Juraja Rakovického, ktorý sa neskôr stal aj vplyvným radcom komory. V roku 1653 Rakovického vymenovali na post riaditeľa Uhorskej komory, teda v čase keď sa rozhodovalo o Michalovej nominácii, mal príbuzného priamo vo vedení úradu.⁹¹

Do Uhorskej komory, na pokladnícky post bol Michal Partinger menovaný 24. januára 1656. Funkciu potom vykonával do roku 1660.⁹² Úlohou hlavného pokladníka bola správa komorskej pokladne a disponovanie finančnou hotovosťou úradu, o čom viedol pokladničné záznamy. Priamo mohol rozhodovať o menších čiastkach, veľké finančné operácie vykonával po schválení komorskou radou.⁹³ Počas 17. storočia sa úradníci na tomto poste pomerne často striedali v intervale 5 – 10 rokov.⁹⁴ Nepochybne išlo aj o preventívne opatrenie proti sprenevere štátnych peňazí. Pokladníci, ktorí zastávali funkciu dlhší čas, mohli odhaliť medzery v kontrole účtovníctva a vedeli tak komorské financie využívať aj na súkromné účely – nielen pre seba, ale aj z rozkazu nadriadených krajinských hodnostárov. Osvedčení pokladníci, ktorí svoj post opúšťali s dobrými referenciami, nezriedka povýšili do vedenia úradu – za radcov Uhorskej komory. Títo sa v 17. storočí už počítali k najvyšším kráľovským úradníkom pôsobiacim v hlavnom meste.

O post komorského radcu bol medzi uhorskou nobilitou značný záujem. Získať ho nebolo jednoduché, pretože do nominácii kandidátov sa miešali rôzne štátne, spoločenské i rodové záujmy, popritom sa u nich vyžadovalo aj náležité vzdelanie, kompetencie a úradnícke skúsenosti. Počas 17. storočia ho zastávalo viacero ako 100 osôb – podľa ich osobných kariér a okolností, ako post získali ich môžeme rozdeliť do viacerých kategórií: 1. Viedenským dvorom dosadení kariérni úradníci ríšskeho pôvodu; 2. Domáci „politickí“ nominanti krajinských hodnostárov a prelátov; 3. Poprední právnici kráľovstva; 4. Domáci zaslúžilí komorskí úradníci pracujúci celú kariéru v Uhorskej komore; 5. Úspešní podžupaní, osobnosti z radov stoličnej nobility; 6. Vzdelanci s dobrým ekonomicko-finančným prehľadom a skúsenosťami.⁹⁵

Podobne ako viacerí jeho predchodcovia, aj Michal Partinger kariérne postúpil z postu hlavného pokladníka na post komorského radcu. Menovaný bol 30. mar-

91 Rakovický mal podobný rodový pôvod ako Partingerovci. Aj on bol pôvodne mešťan – armalista, syn nobilitovaného richtára mesta Trnavy. FEDERMAYER, Frederik. Juraj Rakovický († 1657) – riaditeľ Uhorskej komory (archontologicko-biografický profil). In *Historické štúdie*, roč. 47. Bratislava: HÚ SAV, 2013, s. 93 – 96. ISBN 978-80-224-1324-4.

92 FALLENBÜCHL, ref. 2, s. 229.

93 Od pokladnice komory existovali dva kľúče, jeden držal pokladník, druhý jeho kontrolór. NAGY, István – F. KISS, Erzsébet. *A Magyar kamara és egyéb kincstári szervek*. Budapest: MOL, 1995, s. 21 – 22; GUSZAROVA, ref. 4, s. 84. ISBN 963 631 072 6.

94 FALLENBÜCHL, ref. 8, s. 259.

95 Zoznamy osôb vykonávajúce post radcov Uhorskej komory: FALLENBÜCHL, ref. 8, s. 252 – 256; FALLENBÜCHL, ref. 2, s. 37 a nasl.

ca 1660.⁹⁶ Už sme spomínali, že mal za sebou silných patrónov, pravdepodobne bol nominantom Pálffyovcov. Avšak vzhľadom na jeho predchádzajúce pokladnícke pôsobenie ho môžeme zaradiť skôr k finančno-ekonomickým odborníkom medzi radcami. Aj jeho ďalšie pôsobenie v rade komory bolo orientované do tejto oblasti.⁹⁷ Na poste komorského radcu, teda v najvyššom vedení úradu, pôsobil Michal Partinger následne dlhých 26 rokov (1660 – 1686). Išlo o pomerne turbulentné obdobie v dejinách kráľovstva spojené s pôsobením absolutisticky a rekatolizačne zameraného panovníka Leopolda I. Jeho vláde dominovala snaha viedenského dvora postupne obmedzovať vplyv a význam samosprávnych stavovských orgánov na správu krajiny a naopak, posilňovať absolutistické formy vládnutia. V tomto mimoriadne dôležitú úlohu zohrávala Uhorská komora. Michal sa vo vedení komory osvedčil, o čom svedčia viaceré finančné odmeny, ktoré získal. Približne od roku 1677 sa Michal tituluje ako prvý radca komory (*consiliarius primarius, consiliarius senior, ältester Camerrath*), teda najstarší a najskúsenejší z radcov.⁹⁸ Tento radca mal dôležité postavenie počas rokovaní komorskej rady. V prípade protichodných stanovísk sa malo na jeho názory prihliadať. V prípade neobsadenia postu prednostu, prípadne riaditeľa, alebo pri ich dlhšej absencii v úrade mal práve prvý radca právo riadiť rokovania komorskej rady.

Vzhľadom na tému tejto štúdie, ktorá sa primárne zaoberá nepotizmom a vplyvom príbuzenských vzťahov na úradnícke kariéry, nie je možné z priestorovým dôvodom sa tu podrobne venovať úradnej činnosti Michala Partingera. Len vo všeobecnosti musíme spomenúť, že jeho činnosť komorského radcu bola spojená s obdobím, v ktorom Uhorská komora, popri správe štátnych financií, zohrávala dôležité úlohy – podpora rekatolizácie, uvádzanie jezuitov do jednotlivých regiónov a zásahy voči uhorským protestantským cirkvám, štátne ovplyvňovanie samosprávy kráľovských miest, konfiškácia majetkov po odhalení magnátskeho sprisahania. Na sklonku života v roku 1683 bol Michal svedkom osmanského útoku na Viedeň a s tým súvisiaceho obsadenia uhorskej metropoly kurucmi. Tesne pred smrťou však zažil aj obrat vo vojne – oslobodenie Ostrihomu, Nových Zámkov i Budína spod osmanskej okupácie.

96 Podarilo sa mu tak zopakovať kariéru svojho rodového menovca a tiež rodáka z Prešporka Gašpara Partingera, ktorý v rokoch 1618 – 1631 rovnako zastával posty komorského pokladníka a následne radcu. Treba ale zdôrazniť, že Michal Partinger a Gašpar Partinger neboli pokrvne príbuzní. FALLENBÜCHL, ref. 2, s. 229.

97 GECSÉNYI, Lajos. Nyugat-Magyarország kereskedelmi viszonyai egy harmincadvizsgálat tükrében (1668). In BANA, József (ed.). *Győri Tanulmányok*, 16, Győr 1995, s. 53 – 68. ISSN 0209-4215.

98 FALLENBÜCHL, ref. 2, s. 229; SNA, HMBK, Spisy, caps 19, fasc. 5.

Komorskí radcovia – spoločensky významné osobnosti a hlavy svojich rodov

Uhorská komora sa postupne etablovala ako najvýznamnejší domáci, teda v Uhorsku sídliači kolektívny kráľovský úrad. Úmerne ako stúpala významnosť tohto úradu sa zvyšovala aj spoločenská akceptácia a vážnosť jeho riadiacich pracovníkov – prednostu (*prefectus*), jeho zástupcu (*viceprefectus*), riaditeľa (*director*) a komorských radcov. Koncom 17. storočia už nebolo neobvyklé, že sa o tieto posty uchádzali aj príslušníci domácej a ríšskej aristokracie.⁹⁹

Vysokí úradníci komory patrili v hlavnom meste k spoločenskej elite a s rodinami tvorili jadro miestnej šľachtickej komunity. Radcovia v metropole obvykle vlastnili rodové rezidencie.¹⁰⁰ Často u seba doma alebo v úrade prijímali návštevy, ktoré prichádzali do metropoly, pričom nemuselo ísť len o úradné rokovania. Keďže vedenie Uhorskej komory bolo v pravidelnom a intenzívnom kontakte s viedenskými centrálnymi úradmi, radcovia patrili k najlepšie informovaným osobám o politickej situácii v krajine. Mnohým návštevníkom mesta vedeli preto poskytnúť cenné informácie a uviesť ich do spoločenského prostredia v metropole.¹⁰¹

V Prešporoku nebol trvalý panovnícky dvor a nevytvorilo sa tu ani dvorské prostredie s kráľovskými dvoranmi a služobníkmi ako v susednej Viedni. Ukazovalo sa to najmä počas nepravidelných návštev uhorských panovníkov (snehy, korunovácie), keď si títo časť svojho služobníctva museli priviesť so sebou. Zvyšok úloh neraz suplovali práve komorskí úradníci, ktorí boli pri týchto príležitostiach nominovaní do čestných dvorských funkcií, ktoré nahrádzali neprítomných dvorských komorníkov či stolníkov.¹⁰²

99 Popredných ríšskych aristokratov, ktorí v poslednej tretine 17. storočia získali posty v Uhorskej komore spomína práca FALLENBÜCHL, ref. 8, s. 253 – 256; Medzi aristokratov postúpili aj viacerí domáci komorskí úradníci. Podrobnejšie to popisujeme v práci: FEDERMAYER, ref. 6, s. 115 – 120.

100 V rokoch 1650 a 1659 Michal Partinger a jeho mladší brat Ján Tolnay ml. predali rodičovský dom na Laurinskej ulici. Následne si Michal kúpil, už ako úradník Uhorskej komory, dva domy na Michalskej ulici. Išlo nepochybne o reprezentatívnejšie rezidencie, ktoré mali aj výhodnú polohu, hneď vedľa budovy úradu, v ktorej pracoval. Posledná Michalova rezidencia, ktorú obýval na vrchole kariéry (1680 – 1686), stála na mieste dnešného barokového paláca Jesenákovcov. FEDERMAYER, *Rody starého Prešporoka*, ref. 9, s. 99, 133, 223.

101 Nedávno bola nájdená a publikovaná správa z pracovnej cesty zástupcov mesta Skalice. Traja predstavitelia tohto mesta v dňoch 5. – 11. mája 1671 navštívili Prešporok, rokovali s kráľ. miestodržiteľom, kráľ. taverníkom, zúčastnili sa zasadania kráľ. súdnej tabule a prišli aj do Uhorskej komory. Jej najvyšší predstavitelia ich prijali a rokovali s nimi v priateľskom duchu, pričom sa menovite spomínal aj radca Michal Partinger. DRŠKA, Richard. „Služobná cesta“ skalických vyslancov do Prešporoku v roku 1671. In *Záhorie*, 2019, roč. 28, č. 6, s. 5. ISSN 1335-7840.

102 Publikované boli napríklad zoznamy obslužného personálu pri korunovačných hostinách, kde

O spoločenskom postavení Michala Partingera a jeho vzťahu k rodu Pálffyovcov na sklonku jeho kariéry jednoznačne vypovedá testament prešporského župana Mikuláša Pálffyho z roku 1679. Označuje totiž Partingera, prvého radcu komory, za jedného z vykonávateľov (exekútorov) závete.¹⁰³ Župan ho poznal už od svojich detských čias ešte z dvora svojho otca Štefana Pálffyho. Ako sa zdá, v blízkom kontakte zostali aj počas Michalovej radcovskej kariéry v Uhorskej komore, čo len potvrdzuje predpoklad, že bol pálfyovským nominantom v tomto dôležitom kráľovskom úrade.

Po roku 1621 zamestnávala Uhorská komora, až na niektoré výnimky, spravidla už len katolíkov, takže jej úradníctvo tvorilo kostru spočiatku nepočítanej katolíckej komunity v hlavnom meste. Úradnícke rodiny spolupracovali s predstaviteľmi katolíckeho duchovenstva a kapituly, podporovali predovšetkým jezuitov pri rozvoji miestneho školstva a neskôr aj pri rekatolizácii obyvateľov mesta. S cieľom podporovať katolícky duchovný a spoločenský život v metropole bolo v adventnom období roka 1629 založené pri jezuitskom kolégiu významné mariánske bratstvo. Ako už naznačoval jeho názov (*Herren und Buerger Bruderschaft*), nebolo určené pre študentov, ale skôr pre ich rodičov. Treba si všimnúť, že z 50 zakladajúcich členov bola až 28 kráľovských úradníkov, predovšetkým z Uhorskej komory.¹⁰⁴ V bratstve boli aktívni aj mnohí príbuzní Michala Partingera. Napríklad medzi zakladajúcich členov patrila Juraj Rakovický, vtedy tajomník a neskôr riaditeľ Uhorskej komory i jeho manželka Anna Partingerová, Michalova sesternica. Samotný Michal Partinger do bratstva vstúpil v roku 1674, už ako komorský radca a zakrátko sa dobrodínkou bratstva stala aj jeho manželka.¹⁰⁵

Ako vysoký komorský úradník sa Michal Partinger stal nespochybniteľnou hlavou – patrónom svojho rodu. Nebolo to ale vždy tak. Ešte v roku 1663, vo svojom treťom testamente, sa post'ažoval, že ho pokrvná rodina úplne opustila a vyobcovala.¹⁰⁶ Lenže pre Michala hral čas a spoločensko-politický vývoj v krajine. Príslušníci hlavnej (evanjelickej), kedysi významnej vetvy rodu začali

práve komorskí úradníci vystupujú často na postoch stolníkov. PÁLFFY, Géza. Krönungsmähler in Ungarn im Spätmittelalter und in der Frühen Neuzeit. In *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*, 2008, Band 116, Heft 1 – 2, s. 61 – 91. ISSN 0073-8484.

103 PERES, Zsuzsanna. *A magyar „hitbizományi“ jog kezdetei (doktori értekezés)*. Pécs: Pécsi tudományegyetem állam- és jogtudományi kar., 2009, s. 217 – 218.

104 Podrobnejšie o bratstve: FEDERMAYER, Frederik. Album mariánskeho bratstva pri jezuitskom kolégiu v Prešporku – prosopografický prameň k výskumu spoločenských elit uhorskej metropoly. In *Genealogické a heraldické informácie*, 2018. roč. XXIII., MGHS, Brno, 2019, s. 118 – 131. ISSN 0862-8963.

105 Knižnica Seminára RKCMBF UK, Album mariánskeho bratstva, sign. CMB F, XVIII R 36, s. 195, 623, 901

106 SNA, HMBK, prot. 44, s. 697 – 702.

v Prešporku postupne strácať vplyv. Po tragédii z roku 1621 nedokázali čeliť konkurencii iných patricijských rodov a predovšetkým nástupu nových katolíckych mešťanov. Tých do mestských funkcií na úkor starých protestantských rodov pretláčali kráľovské úrady. Michal ako popredný kráľovský úradník tak v druhej polovici 17. storočia ostal nakoniec ako jediný z rodu Partingerovcov v poprednej spoločenskej pozícii.

Zaujímavá bola jeho manželská stratégia, ktorou si upevnil postavenie vo vlastnom rode. V roku 1661 zomrel Michalov vzdialený príbuzný Ján Krištof Partinger, posledný významnejší člen evanjelickej vetvy rodu (genealógia č. I. a II.). Michal aby získal vplyv aj nad svojimi protestantskými príbuznými, využil ponúknutú situáciu a požiadal o ruku jeho vdovu Máriu Zuzanu Aichingerovú. Ako zaznamenal vo svojich testamentoch, Mária Zuzana ako jediná z rodu mu pomáhala v osamelosti, a preto ju zaradil aj k svojim dedičom. Už sme vyššie spomínali, že viaceré zmienky naznačujú, že s ňou žil už dlhší čas. Teda ak Zuzana Aichingerová a Mária Zuzana Aichingerová boli totožné osoby.

Záver z roku 1663 sa nakoniec nemusela otvoriť a realizovať, pretože Michal zdravotné problémy prežil a naopak, aktívne pristúpil k usporiadaniu rodinných záležitostí. Svoj vzťah s Máriou Zuzanou premenil do manželstva. Keďže išlo o manželský zväzok medzi príbuznými, bolo potrebné získať aj cirkevný dišpenz. Michal ho dostal a svoju svadbu pravdepodobne zámerne presunul z Prešporka do cisárskej metropoly Viedne. Dňa 11. mája 1664 tam slávil svadbu na hlavnej viedenskej mestskej fare St. Stephan.¹⁰⁷ Treba v tom hľadať azda aj istú symboliku. Manželstvom Michal Partinger spojil obe vetvy rodu pod katolíckou vierou.¹⁰⁸ Uvedomoval si, že mnohí jeho protestantskí príbuzní v minulosti sympatizovali s protihabsburskými politickými silami, čo bolo v šľachtickej sociéte asi známe. Svadbou priamo vo Viedni tak demonštroval nielen osobný spoločenský a kariérny úspech, ale vyjadril aj symbolickú vernosť panujúcemu cisárovi a viedenskému dvoru.

Pomoc pre príbuzných a dedičov

Od menovania za radcu Uhorskej komory už Michal Partinger dosiahol spoločenské postavenie a vplyv, v ktorom mohol sám pomáhať svojim príbuzným

107 V matričnom zázname nie je uvedené, že by bol Michal vdovcom, čo len potvrdzuje, že so svojou nastávajúcou manželkou už žil dlhšie v istom partnerskom vzťahu. Diözesarchiv Wien, Erzdiözese Wien, Kirchenmatriken, Wien, St. Stephan, Trauungsbuch (1664 – 1669), s. 10; MNL-OL, A – 57, MKL, Libri regii, č. 13, s. 75 – 76.

108 Na protestantskej viere po predkoch zotrval v týchto rokoch už len Rudolf Partinger, syn jedného z mladších Michalových bratrancov a pravnuke richtára Mateja Partingera. Rudolf sa stal cisárskym vojakom a po roku 1663 sa o ňom strácajú písomné zmienky. AMB, MB, Majetkové prevody 4M 6, s. 3, 11; AMB, MB, Magistrálny protokol 2a. 11, s. 44 – 45, 88, 260 – 261.

a priateľom v kariérnom raste. Najčastejšie sprostredkovaním práce v kráľovských službách. Teda vlastne len opätoval a pokračoval v tom, čo on sám prijímal v mladosti od svojich príbuzných. Jeho rodinnú stratégiu však narušila bezdetnosť manželstva. Nemal teda priameho mužského dediča, ktorého kariéru by mohol riadiť a udržať tak vo svojom rode získané spoločenské postavenie. Partinger s týmto neradostným rodinným problémom nebol medzi kráľovským úradníctvom v hlavnom meste vôbec osamotený. Je pozoruhodné, ale podobné rodinné osudy malo viacero jeho najbližších pracovných kolegov – radcov z Uhorskej komory. Tiež zomreli ako bezdetní (František Bornemisza, Juraj Horváth-Kissevich, Štefan Tenturich) alebo zanechali len ženské potomstvo (Marek Szentbenedeky, Matej Senkviczy).¹⁰⁹

Na tento zaujímavý genealogický problém sme už poukázali v staršej štúdií. Sledovali sme v nej majiteľov jednej šľachtickej rezidencie v hlavnom meste, ktorá sa počas 16. – 18. storočia dedila vo viacerých úradníckych šľachtických a meštianskych rodoch.¹¹⁰ Výskum odhalil akúsi „populačnú nezuživosť“ práve v rodinách týchto úradníkov, ktorí nedokázali zabezpečiť rodovú kontinuitu. Za malou početnosťou a vysokou úmrtnosťou ich detí mohli byť najskôr zlé hygienické podmienky a preľudnenosť uhorského hlavného mesta v období raného novoveku.¹¹¹

Vráťme sa však ešte k Michalovi Partingerovi. Hoci bol bezdetný, istých dedičov a „potomkov“ predsa len zanechal. Vieme napríklad, že ešte pred smrťou

109 Podobný osud mal veľmi úspešný komorský úradník Juraj Horváth-Kissevich († 1692), zať riaditeľa Rakovického, ktorý vyše 30 rokov pracoval v Uhorskej komore. Dlhé roky bol Partingerovým kolegom v komorskej rade. Podobne ako jeho svokra ho cisár Leopold I. menoval tiež za komorského direktora a v roku 1689 povýšil do dedičného barónskeho stavu. Svoj prienik medzi uhorskú aristokraciu však tento úradník nemohol odovzdať svojim dedičom. Všetky jeho deti totiž zomreli v detskom veku, a tak nakoniec Juraj Horváth-Kissevich ostal prvý a zároveň posledný z barónskej vetvy svojho rodu. FEDERMAYER, ref. 6, s. 113 – 120; MIKÓ, Árpád – PÁLFFY, Géza. A pozsonyi ferences templom késő reneszánsz és kora barokk síremlékei. In *Művészettörténeti Értesítő*, 2005, roč. 54, č. 3 – 4, s. 337 – 338. ISSN 0027-5247.

110 FEDERMAYER, Frederik. Arkierový dom na Panskej 26. Rezidencia kráľovských úradníkov (archontologická identifikácia majiteľov domu v pomoháčskom období). In *Bratislava – Zborník Múzea mesta Bratislavy*, 2013, roč. XXV., s. 55 – 74. ISBN 978-80-89636-01-3.

111 Z dôvodov osmanského nebezpečenstva sa mesto na predmestiach rozširovalo len obmedzene. Mnohé šľachtické rezidencie a domy úradníkov v centre mesta boli preplnené, pretože v nich okrem rodiny majiteľa bývalo aj ich početné služobníctvo a viacerí meštianski nájomcovia aj s rodinami. Dobové pramene často spomínajú „zlé ovzdušie“ miest. K problematike úmrtí detí v prostredí šľachty pozri: DUCHOŇOVÁ, Diana. V zlatej koliske – tehotenstvo, pôrod a krst v uhorskom aristokratickom prostredí v 17. storočí. In DUCHOŇOVÁ Diana – RÁBIK, Vladimír (eds.). *Prudentissimae dominae nobils honorandae. K životnému jubileu profesorky Márie Kohútovej*. Trnava: Filozofická fakulta TU; Bratislava: HÚ SAV, 2015, s. 253 – 271. ISBN 9788080828509.

adoptoval istého Vavrinca Pürcka (Büerkh), ktorý neskôr po jeho smrti pracoval na poste vrátnika Uhorskej komory.¹¹² Dôvod tohto rozhodnutia nepoznáme. Bezdetné páry si často osvojovali a vychovávali osirotené deti. Možno to bol tento prípad. Za dedičov časti svojich majetkov Partinger určil aj príslušníkov prešporského šľachtického rodu Dolianskych (*Dulianszky, Dolanszky*). Išlo o potomkov jeho manželky Márie Zuzany z jej prvého manželstva s Eliášom Dolianskym, prešporským mestským komorníkom.¹¹³ Nevlastnému vnukovi Jurajovi Gottliebovi Dolianskemu, ktorého tiež pred smrťou adoptoval, stihol Michal Partinger v roku 1686 vybaviť písárske miesto v kancelárii Uhorskej komory.¹¹⁴

Jedného pokrvného potomka Michal Partinger však predsa získal. V roku 1664 vyženil nevlastnú dcéru, vtedy už 21-ročnú Anna Barboru Partingerovú. Išlo o dieťa jeho manželky splodené v predchádzajúcom manželstve s Jánom Krištofom Partingerom. Michal sa dievčiny ujal ako vlastnej, veď predsa išlo o príslušníčku jeho rodu a pokrvnú príbuznú. Už ako očím ju priviedol ku katolíckej cirkvi a následne jej zabezpečil spoločensky vhodne postaveného manžela. Dňa 10. februára 1665 vydal Annu Barboru vo Viedni za Jána Adama Raapa, cisárskeho viedenského mýtného pokladníka.¹¹⁵ Michalov nový zať pochádzal z ríšskeho šľachtického rodu, ktorý sa už od obdobia vlády cisára Rudolfa II. pohyboval v prostredí cisárskeho úradníctva.¹¹⁶ O pár rokov nato sa vydala iná príslušníčka evanjelickej vetvy rodu Anna Zuzana Partingerová, sesternica Anny Barbory. Jej manželom sa stal šľachtic Ernest Albert Schwarzenberger v. Schwarzenberg, kontrolór viacerých kráľovských tridsiatkových staníc v Mošonskej stolici.¹¹⁷ Keďže išlo o úradníka podriadeného Uhorskej komore, je možné, že aj tento sobáš sprostredkovali a organizovali príbuzní – komorskí úradníci Juraj Horváth-Kissevich a Michal Partinger.¹¹⁸

112 FALLENBÜCHL, ref. 2, s. 256.

113 FEDERMAYER, *Rody starého Prešporka*, ref. 9, s. 275.

114 Adoptívny syn Juraj Gottlieb Dolianský († 1733) sa však nakoniec ukázal ako nehodný Michalovej dôvery. Svoju kariéru v Uhorskej komore zanechal, dokonca neskôr zapríčinil spoločenský, hospodársky i morálny úpadok svojej rodiny. Dolianskovci obývali bývalú Partingerovu rezidenciu na Michalskej ulici až do roku 1728, keď ju predali rodu Jesenák. FALLENBÜCHL, ref. 2, s. 78, 83; AMB, MB, Magistrátny protokol 2a. 20, s. 344, 361, 369; FEDERMAYER, *Rody starého Prešporka*, ref. 9, s. 99; SNA, HMBK, prot. 52, s. 52, s. 513, 56, s. 191, 200.

115 Diözesarchiv Wien, Erzdiözese Wien, Kirchenmatriken, Wien, St. Stephan, Trauungsbuch (1664 – 1669), s. 69; AMB, MB, Magistrátny protokol 2a. 12, s. 145.

116 HAUSENBLASOVÁ, ref. 14, s. 307, 309.

117 FALLENBÜCHL, ref. 2, s. 283.

118 V roku 1675 Anna Zuzana Schwarzenbergerová, rodená Partingerová darovala vinicu komorskému radcovi Jurajovi Horváth-Kissevichovi ako vyjadrenie vďaky za pomoc pri sobáši. AMB, MB, Majetkové prevody 4M 9, s. 38.

Michalova úloha v postavení hlavy rodu tým neskončila. Dcéra Anna Barbora totiž vo Viedni pomerne mladá ovdovela. Otčím jej teraz vybral domáceho uhorského ženícha, ako inak, svojho podriadeného z Uhorskej komory. Jeho novým zaťom sa stal mladý šľachtic Ján Bornemisza z Pešti, absolvent jezuitskej univerzity v Trnave. Ján pôsobil na poste komorského koncipistu a ako vnuk Lukáša Eckera, kedysi hlavného uhorského poštmajstra, nepochybne tiež patrila do komunity prešporských úradníckych rodov.¹¹⁹ Manželom Bornemiszcovcom sa v roku 1683 narodil v Prešporku syn Jozef Anton, ktorý sa tak stal jediným dedičom nielen Bornemiszcovcov, ale aj Partingerovcov.¹²⁰

Pokiaľ bol Michal Partinger vo funkcii komorského radcu, všemožne sa snažil kariérne pomáhať svojmu zaťovi. Koncipista Ján Bornemisza si nielen udržal miesto v Uhorskej komore, ale rýchlo stúpala. Pracoval v komorskej kancelárii, stal sa jej podtajomníkom a nakoniec aj tajomníkom. Kariérne postupoval aj po smrti svojho svokra, napokon tiež dosiahol post komorského radcu (1694). Podobne ako Michala Partingera, aj jeho prijali do prešporského mariánskeho bratstva (1705).¹²¹ Nakoniec v roku 1708 bol Ján Bornemisza († 1713) za celoživotné pôsobenie v kráľovských službách povýšený do barónskeho stavu. V jeho prípade akoby išlo nielen o ocenenie jeho osobnej kariéry, ale aj zásluh jeho predkov. Keď sa totiž pozrieme na genealogickú tabuľku (genealógia č. II.), vidíme jednoznačnú genealogickú postupnosť, v ktorej sa „dedilo“ pôsobenie v Uhorskej komore a ktorej súčasťou boli vynikajúci a vplyvní komorskí radcovia (Valentín Ernleitner, Leopold Peck, Fridrich Hermann, Juraj Rakovický, Michal Partinger, Juraj Horváth-Kissevich, Ján Bornemisza). Táto postupnosť začala v roku 1579 menovaním Valentína Ernleitnera za radcu Uhorskej komory a fakticky v rodine skončila až smrťou Jána Bornemiszu v roku 1713.¹²²

Dátum úmrtia komorského radcu Michala Partingera je pomerne ťažké presne určiť. Pravdepodobne zomrel v hlavnom meste. Tunajšie katolícke matriky

119 Jeho biografiiu sme podrobnejšie spracovali v osobitnej štúdií: FEDERMAYER, Frederik. Bornemiszcovské hroby v Dóme sv. Martina. Genealogická štúdiá k identifikácii pochovaných. In *Bratislava – Zborník Múzea mesta Bratislavy*, 2007, roč. 19, s. 51 – 76. ISBN 978-80-969864-0-8.

120 Svedkami krstu na färe sv. Martina boli jeho stará matka Mária Zuzana Aichingerová, vydatá Partingerová a komorský radca František Bornemisza z Káromu, kolega Michala Partingera z Uhorskej komory. Mládenec však zomrel pomerne mladý. V roku 2003 sa našiel jeho hrob v priestoroch Dómu Sv. Martina v Bratislave (identifikovaný autorom tejto štúdie). Podrobnejšie: ŠTEFANOVIČOVÁ, Tatiana a kol. *Dóm sv. Martina v Bratislave, Archeologický výskum 2002 – 2003*. Bratislava: Elán, 2004, s. 34 – 35, 73. ISBN 80-85331-42-X.

121 Knižnica Seminára RKCMBF UK, Album mariánskeho bratstva, sign. CMB F, XVIII R 36, s. 277.

122 Medzi rokmi 1579 – 1713 malo toto „rodinné spoločenstvo okolo Partingerovcov“ vždy jedného alebo viacerých členov medzi vysokým úradníctvom Uhorskej komory, dokonca celkovo až 111 rokov niekoho priamo vo vedení tohto kráľovského úradu.

zomretých sa však zo 17. storočia nezachovali. Vychádzať tak musíme z iných sekundárnych zmienok, ktoré jeho úmrtie rámcovo datujú na rok 1686. Vieme, že ešte v prvej polovici tohto roku úradoval ako komorský radca.¹²³ Z 27. augusta 1686 sa však zachovala zmienka, ktorá spomína už len jeho dedičov. Poznáme tiež list jeho zaťa Jána Bornemiszu páľffyovskému účtovníkovi Jánovi Weletz-kému v záležitosti grinavských majetkov, datovaný k 6. novembru 1686. V texte listu Bornemisza spomína svojho svokra a svokru ako nebohých.¹²⁴ V roku 1687 už prebiehal spor medzi Bornemiszmom a Dolianskovicami o dedičstvo.¹²⁵ Miesto, kde Michal Partinger bol, resp. stále ešte je v meste pochovaný, nepoznáme.¹²⁶

Záverom by sme chceli zhrnúť výsledky výskumu, ktoré odhalili na príklade rodu Partinger a kariere jeho príslušníka komorského radcu Michala Partingera, jednoznačné stopy a dôkazy nepotizmu v prostredí mestských elít uhorskej metropoly, ako aj v prostredí tamojšieho najvyššieho uhorského kráľovského úradníctva. Spomínaný rod sa ukázal ako vhodný príklad pre analýzu tejto problematiky, pretože jeho príslušníci pôsobili na najvyšších postoch tak v správe mesta Prešporka, ako aj v kráľovských úradoch. Ukazuje sa, že rodinné a príbuzenské väzby priamo vplývali nielen na menovanie do funkcií v kráľovskej správe, ale ovplyvňovali aj personálnu politiku týchto úradov v dlhšom časovom období. Podobne ako v mestskom prostredí u mestských úradov, tak aj pri kráľovských úradoch sa postupne utvárala komunita úradníckych rodov. Záujem o prácu v kráľovských službách sa v týchto rodoch prenášal z generácie na generáciu. Dokladá to aj životný príbeh Michala Partingera a jeho najbližšej rodiny, kde genealogický výskum odhalil jednoznačné príbuzenské prepojenia v rámci tejto komunity. Detailnejšie objasnenie problematiky nepotizmu v prostredí uhorského kráľovského úradníctva si do budúcnosti bude vyžadovať rozšírenie výskumu aj na neskoršie obdobie (18. – 19. storočie) a ďalšie, tematicky širšie koncipované výskumy so zameraním na genealógiu či prosopografiu, archontológiu.

123 FALLENBÜCHL, ref. 2, s. 229.

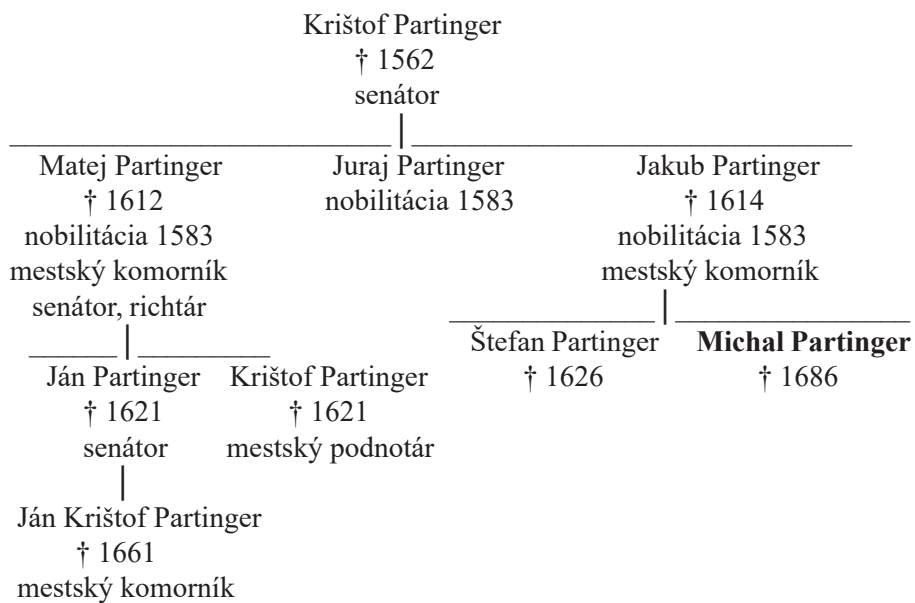
124 AMB, MB, Majetkové prevody 4M 12, s. 103; SNA, Ústredná správa páľffyovských majetkov, Mikuláš Páľffy a dedičia, hospodárska korešpondencia z 17. a 18. storočia, šk. 249.

125 SNA, HMBK, prot. 49, s. 627.

126 V testamente z roku 1663 si Michal Partinger pôvodne želal, aby ho pochovali v klariskom kláštore (Junkhfrauen Kloster), ktorému aj odkázal 100 ríšskych toliarov. Avšak zápis je dodatočne prečiarknutý, čo naznačuje, že neskôr sa možno rozhodol inak. SNA, HMBK, prot. 44, s. 697 – 698.

Genealógia č. 1:

(Genealógia je výberová, nezobrazuje všetkých členov rodu Partinger)

Genealógia č. 2:

NEPOTISMUS UND KARRIERE EINES KÖNIGLICHEN BEAMTEN
IM 17. JAHRHUNDERT
(MICHAL PARTINGER – RAT UND KASSAFÜHRER DER UNGARISCHEN
KÖNIGLICHEN KAMMER AUS DER SICHT DER GENEALOGIE)

FREDERIK FEDERMAYER

Die moderne Archontologie als Bestandteil der historischen Erforschung von gesellschaftlichen Eliten orientiert sich immer mehr auf die Fragen der beruflichen Weiterentwicklung und Problematik der personellen Besetzung von amtlichen Posten. Die Studie stellt Lebensschicksale, Karriere und Verwandtschaft von Michal Partinger († 1686), Geborenen aus der ungarischen Metropole und einen hohen Beamten der Ungarischen Kammer vor. Dieser bürgerliche Gelehrter stammte aus einer führenden Geschäftsfamilie, dessen Angehörigen zur Zeit des frühen Mittelalters zu der kleinen Elite gehörten, die die Stadtverwaltung und vor allem die Wirtschaft der Stadt Preßburg (Bratislava) beherrschten. Der Autor stellt ausführlich seine nächste Familie und Verwandten vor, denen es gelang, neben der Nobilitation (1582), vor allem durch Verwandtschaftsverhältnisse auch in die Kommunität des Reichs- und Ungarischen Adel und zwischen die königliche Beamtschaft durchzudringen. Obwohl die Familie Partinger protestantisch war und zu den engagierten Preßburger Presbyterianer gehörte, konvertierte Michal in seinen Jugendjahren unter dem Einfluss von Jesuitenschulen zum katholischen Glauben. Durch den Dienst auf den Höfen der bedeutendsten katholischen Landes-Würdenträger (Štefan Pálffy, Palatin Pavol Pálffy, Erzbischof Juraj Lippay) gewann er bedeutende gesellschaftliche Kontakte. Auch diese ermöglichten ihm die Ernennung in hohe Funktion des Kassaführers (1655) und nachfolgend des Rates der Ungarischen Kammer, in der sein Verwandte Juraj Rakoviczky Direktor war. In der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts gehörte Michal Partinger zu den einflussreichsten Beamten der Ungarischen Kammer. Aus der Funktion des Kammerrates war er selbst sehr behilflich bei der Karriere seiner Verwandten in der königlichen Verwaltung. Die Studie orientiert sich auch auf die Annäherung der Nepotismus-Problematik im Milieu der Preßburger Stadeliten und der ungarischen königlichen Beamtschaft. Durch die gezielt orientierte genealogisch-archonologische Erforschung gelang es, eine bemerkenswerte Familiengemeinschaft, geknüpft auf die Familie Partinger, die zwischen den Jahren 1579 – 1713 ununterbrochen ihre Angehörigen in den höchsten Leitungsposten der Ungarischen Kammer haben konnte, zu enthüllen. Die Verwandtschaftsverknüpfungen belegt die Studie in zwei genealogischen Tabellen in der Anlage.

Doc. PhDr. Frederik Federmayer, PhD.

Katedra archívnictva a pomocných vied historických FiF UK

Šafarikovo nám. 6, 811 02, Bratislava

e-mail: frederik.federmayer@uniba.sk